

MENNYIBEN OKRI A ZSIDÓK

AZ ANTISZEMITIZMUSNAK?

A ZSIDÓK ELLEN A ZSIDÓSÁGÉRT.

Írta: GEWÜRZ JÓZSEF.

Dr. KRAUSZ FÜLÖP
A „A LÉLEK SZÁRNYAIN” CÍMŰ KÖNYV
SZERZŐJÉNEK ELŐSZAVÁVAL

Dr. KRAUSZ FÜLÖP a „*A Lélek Szárnyain*” című könyv szerzőjének előszava.

E l ő s z ó .

Nehéz feladat elé állított a szerző azzal a kívánságával, hogy művéhez előszót írjak. Nehéz helyeselni, de nem helyeselni is nehéz az itt elmondottakat. A helyeslés fáj nekem, a helytelenítés hiba lenne. Mint szívvel-lélekkel zsidónak, fáj a sok megállapítás, amit a szerző leplezetlen nyíltsággal, több helyütt erős eltúlzással, sőt többször már majdnem igazságtalanul, a zsidó közéletéről, közfunkcionáriusokról ír, mert a kritika szenvedő hőse: az összszidóság, már a bennünket mindig üldöző általánosításnál fogva is. De ugyancsak, mint szívvel-lélekkel zsidó, nem tudom elvitatni, hogy a magyar zsidó társadalomnak már a saját megújhedása érdekében is szüksége van olyan önkritikára, melyet az irányított, vagy legjobb esetben előfizetőkre utalt és ezért nem független zsidó felekezti sajtótól nem várhat.

Szerzöt, az ő kétségtelenül jóhiszemű idealizmusa, több vonatkozásban tovább ragadta, mint kellett volna. Szertelen és csapongó a kritika, kíméletlen a hang és a feldolgozás rendszerességéhez is sok szó fér. De annyi kétségtelen: amit a szerző megír és a mód, ahogyan megírja, a bajok helyes felismeréséből és őszinte átérzéséből fakad. Nem helyeselek és nem vállalok közösséget a könyv azon részeivel, ahol szerző csak éppen meg nem nevezett személyeket és meg is nevezett zsidó közintézményeket támad a megengedettnél súlyosabban, de elvileg csak helyeselnem kell, hogy akadt valaki, aki tükröt szerzett és odatartja a magyar zsidóság elé, íme: nézzetek bele

testvéreim, tanulókat megismerni önmagukat és fedezze fel mindenki maga a hibáit belőle.

Mert valójában tükörnek szánta a szerző ezt a könyvet, amelyre szükség van úgy, mint ahogyan a kultúremler sem lehet el tükör nélkül, ha nem akar esetleg gondozatlan külsővel megjelenni és magát megszólásnak kitenni. Fotográfiának, a magyar zsidóság fotográfiájának is nevezhetnők e könyvet. A fotográfia, bármennyire sajnálatos, nagyjában hű és találó. Alig vitathatja el valaki, hogy a magyar zsidóságnak úgynevezett „liberális.” (értsd: magának a vallási élet terén a legtöbb könnyűséget megengedő) része (s ebben a vonatkozásban alig van különbség kongresszusi és statusquo zsidóság közt) nagyjában messze-messze eltávolodott a hagyományos zsidóságtól, az idetartozó zsidóság — igen kevés kivétellel — igen messze áll a vallásos életmódnak még attól a kis fokától is, amelyet a Tórának és a hagyománynak még csak nem is olyan szigorú értelmezése mellett is minden, magát zsidónak tartó embertől el lehet várni. Azt sem vitathatja el senki, hogy a zsidóságtól való elszakadás útja, nem az orthodox, hanem a neológ, ritkábban a statusquo „világszemlélet”-en vezet keresztül. Ennek az útnak a meg járása nélkül nem lenne renegetja a zsidóságnak.

Ha semmi egyéb, úgy ez maga is bizonyítja, hogy a Tóra és a zsidó hagyomány igazi letéteményese, igazi fenntartója, az orthodoxia. De vagyunk olyan tárgyilagosak és nem tagadjuk: az orthodoxiának is megvannak a maga hibái és a szerző elég bátran az orthodoxiának a hibáira is rámutat, — a fotográfia tehát ebben a vonatkozásban meglehetősen hű.

A zsidóság „gazdagainak” a jellemzése is nagyjában hű és találó, sőt én az idevonatkozó megállapításokat még azzal is kiegészítendőnek találnám, hogy Mózesünk próféciája (M. V. XXXII. 15.) **וישכן ישורון ויבעט** (meghízott Jesurun (Izrael) és kirúgott) talán kizárólag a zsidóság jómódú és különösen gazdag rétegeiben találta beteljesülését. A könnyed vallásfelfogáson kívül alighanem a jómód és gazdagság azok, amik tökéle-

tessé teszik a rombolás művét a zsidóságban. A gazdagság hozta magával a címkórságot, a nem zsidó előkelőségekkel való barátkozás utáni beteges vágyat. Ez a *mindenáron* való asszimilációs törekvés termelte ki azután a kitérés járványát. Tehát megállapítható, hogy a sok renegát is majdnem kizárólag a zsidóság gazdagaiból rekrutálódott, addig, amíg a kitéréseket a zsidótörvények és az őket előidéző politikai antiszemitizmus illuzóriussá nem tették.

Hibába ott esik a szerző, amikor több helyütt élesen általánosít, amit különösen nekünk, zsidóknak nem lenne szabad, mert hiszen éppen ellenségeinknek ez a velünk szemben alkalmazott általánosítása juttatott bennünket, magyar zsidókat oda, ahová, sajnos eljutottunk.

Ettől eltekintve, az az érzésem, hogy a szerző hasznos szolgálatot tesz a zsidóságnak azzal, hogy rámutat a zsidó társadalom kirívó hibáira s örvendetes lenne, ha a zsidóság feletti ez az éles kritika, megvilágítaná azoknak a gondolkozását, akik általa találva érezhetik magukat.

A könyvnek ez a tiszta szándékú tendenciája bizonyára kárpótolni fogja az olvasót az általánosítás hibájáért s azért, hogy a szerző, aki elvégre nem vérbeli író, több meglátást és a szent ügyért való lelkesedést vitt bele a munkájába, mint stíluserzéket és irodalmi készséget. De talán még ez sem hiba. E könyvben alkalmasint nem is ezt fogja keresni az olvasó, hanem azt a bizonyos, már említett tükröt fogja keresni és megtalálni benne. A tükörnél pedig a fontos az, hogy önmagunkat meglássuk benne. Már pedig a könyv, mint tükör, kíméletlenül éles és hű.

Régi közmondás: „Ismerd meg tenmagadat”. Ha e könyv, melynek anyaga komoly cikksorozatot adna, csak annyit érne is el, hogy a magyar zsidóság az önmegismerés magaslatára emelkedik, szerzője gazdagon jutalmazottnak fogja tekinthetni magát, amit őszinte szívből kíván neki:

Debrecen, 5700. Tammuz hava

Dr. KRAUSZ FÜLÖP.

A szerző előszava.

A zsidók elleni vádak kivédésének eddigi megszokott módja: a zsidók, befogadó hazájuk körüli érdemeinek felsorolása — kudarcot vallott. Sőt, minél gyakrabban emlegették ezeket az érdemeket, annál inkább bűneinkül rótták fel ezeket. Lám — mondják ellenségeink — a zsidók, a nemzet minden életterületébe befurakodtak és mindent elzsidósítottak. Másrészt visszatetsző és elfogultnak látszó az olyan védelem, amely a védenc erejéit hangoztatja csupán és nem koncedál sohasem hibát is. Ez indított engem arra, hogy a zsidóvédelmet egybekapcsoljam tárgyilagos kritikával a zsidóságról. Bírálatom, bár helyenként élehangú, nemcsak kifelé, hanem befelé is, a zsidóság minden pártjával szemben tárgyilagos és elfogulatlan. Nem volt szándékomban senkit sem, aki szavaim által érintve érzi magát, egyéni, vagy felekezeti vonatkozású intaktságában megbántani. Tartani lehet ugyan attól, hogy a mindenáron való ellenfeleink, könyvem egyes kitételeiből újabb fegyvereket kovácsolnak ellenünk, mégis közrebocsátom, mert meg vagyok róla győződve, hogy sok jóakarátú keresztény, aki eddig tévesen volt informálva, jelen munkában tárgyilagos képet kapván a zsidók jelen életéről, revideálni fogja álláspontját. Másrészt a zsidó olvasóközönség is okulhat belőle. A zsidóság a biblia népe. A bibliában a szociális, a polgári és a látszólag csak vallási szertartási törvények szorosan egybefonódnak. Ennek megfelelően kritikám is a zsidóság társadalmi és vallási életéről egybekapcsolva szól. Igyekeztem ugyan egy külön függelékben tisztára vallási dolgokról beszélni, de könyvem első, illetve főrészében, melyet társadalmi kérdéseknek szántam, mégsem sikerült teljesen mellőzni a vallási vonatkozásokat és viszont a függelékben a tár-

sadalmiakat, lévén ezek, a zsidóknál, elválaszthatatlanok egymástól.

E helyütt fejezem ki mélyen átérzett hálámat könyvem előszava írójának, *dr. Krausz Fülöp úrnak*, a „*A lélek szárnyain*” című, az ország széles köreiben elterjedt és elismert imakönyv illusztris szerzőjének.

Bírálatát, bár szigorú, mégis meglepéssel fogadom, mert tudom, hogy éppen olyan jóindulatú, mint tárgyilagos. Különös köszönettel tartozom neki azért, mert leküzdötte a zsidóság mélységes szeretetéből eredő aggályait, könyvem várható hatásaival szemben. Én, a szigorú bírálat dacára, mégis úgy érzem, hogy könyvemmel csak használni tudok a zsidóságnak és nem változtatok rajta.

A SZERZŐ.

A zsidók ellen hozott törvényeket, itt és mindenütt a világon, nem szabad tisztára zsidó szemszögből nézni és főképen nem szabad tisztára antiszemitizmusnak, tehát elfogult igazságtalanságnak, sérelemnek tekinteni. Ha kitartunk a megbántottság álláspontja mellett és mindig csak a sérelmeinket panaszoljuk fel, úgy az antiszemitizmus nemcsak nem fog megszűnni, hanem ellenkezőleg, mindig súlyosbodni fog.

Az antiszemitizmus kétségtelenül beteges állapot. De nagyon régóta tartó, krónikus és állandóan súlyosbodó betegség. Ezt a betegséget tehát, nem az idő, vagyis az újabb kor felvilágosodottsága fogja meggyógyítani. Sajátságos egy betegség ez! Általában úgy tudjuk, hogy aki beteg, az szenved. Itt pedig mit látunk? Mi, zsidók, állandóan azt hajtogatjuk, hogy ellenségeink az antiszemitizmus betegségében leledzenek. Mégis mi, zsidók szenvedünk. Nem rendes dolog ez! Ha mi szenvedünk, nyilván mi magunk vagyunk a betegek. Amidőn azt mondjuk, hogy mi, zsidók vagyunk a betegek, nem az egész zsidóságot értjük alatta, hanem egyes betegségekben a zsidóság jelentékeny része, más betegségekben csak a zsidók elenyésző kisebbsége szenved. Mégis, mindnyájan, kivétel nélkül, szenvedünk e betegségektől. Ugyanis, mi, zsidók, bár az egész világon vagyunk elszórva és nevezzenek bennünket fajnak, vagy felekezetnek, egy oszthatatlan egészet, egy testet alkotunk. Ahogyan az egész emberi test szenved egyes testrészek, vagy akár egy testrész betegségétől, úgy az összes zsidók, tehát az ártatlanok is, szenvednek egyes zsidók bűnei miatt. Ezt fejezik ki bölcseink azzal, hogy **ישראל ערבים זה בזה**. A zsidók felelősek egymásért. Csupán annyiban áll az a híres zsidó szolidaritás. Nem

pedig abban, — ahogyan ellenfeleink állítják, — hogy mi mindenképen összetartunk, segítjük egymást, bűnözőinket is megvédjük a megtorló igazság ellen. Semmi sem igaz ebből! ösz-szes közösségeink, hitközségeink, népi mozgalmak, pártokra szakadozottak. Széthúzás van! Ezekben a közösségekben a pártok a személyeskedésig marakodnak egymással. A zsidó társadalom keretén belül a gazdagok lenézik a szegényeket. Még Indiában sincs szigorúbb kasztrendszer, mint nálunk, zsidóknál. A kasztok nem a foglalkozások legalább állítólagos magasabbrendűsége szerint tagozódnak, hanem tisztára vagyoni helyzet szerint. Lehet valamelyik zsidó, szociális érzésben, szívben a legkegyetlenebb, értelemben a legbutább, intelligenciában a legfogyatékosabb és mégis, mert gazdag, vezető szerepet tölt be a zsidó társadalomban, sőt vezetőszeret a hitközségekben és országos szervezetekben is, anélkül, hogy a szervezeti életben a legcsekélyebb tevékenységet fejtené ki. Alárendelt tisztviselők végzik a vezetők feladatait, sőt a vezetők látszólag egyéni ténykedéseit, a szónoklataik szerkesztését is ezek a tisztviselők végzik. A vezetőszeret játszó zsidók és famulusaik és általában a gazdag, avagy a hitközségi, akár tiszteletbeli, akár pedig a fizetéses, sőt leginkább a fizetéses, vagy közgazdasági nagyobb pozícióban levő zsidók, gögősebbek és dölyfősebbek a legexkluzívabb, született arisztokratáknál. Undorító és émelyítő, az ezeknél a kétes nagyságoknál megfigyelhető, a valaha létezett legősibb spanyol grandokat is túllicitáló grandezza, nagyúri póz, arisztokratikus allűr egyfelé és viszont hétrégtörbülés másfelé. Ezek a kétes nagyságok szívtelenségükben sem szegény zsidó egyéneket, sem zsidó intézményeket nem támogatnak. Sőt a legdurvább, legarrogánsabb módon utasítanak el mindenkit, aki ilyesmiért keresi meg őket. Ugyanezek közül egyesek megnyitják ugyan az erszényeiket, de csak, midőn az adakozás szerepléssel jár. A zsidó templomokban a hívők előtti nyilvános felajánlásoknál, társadalmi, felekezeti gyűjtéseknél. Holott a zsidó ethika éppen az ellenkezőjét parancsolja. A szerepléstől óvakodni, vonakodni, adakozni pedig titokban és névtelenül

kell. A zsidó gazdagok szívtelensége és arroganciája, éppen a zsidó tömegekkel szemben, annyira közismert a zsidók köreiből, hogy ezért járja köztük az az ismert közmondás, hogy „nincs nagyobb antiszemita a zsidónál”.

Ezeknek a vagyoni helyzetben felső, de szellemileg és lelkiileg legalsóbb rétegeknek ez a viselkedése lélektanilag talán abban rejlik, hogy azt a megvetést, mi őket méltán és megérdemelten éri a keresztény társadalom részéről, a gyenge és védtelen zsidókon vezetik le.

Az eddigi megállapítások szólnak a zsidó felekezet összes pártárnyalatairól. Tehát, úgy a statusquo, mint a kongresszista (neológ), vagy orthodox pártiakról.

A külön értekezésben tárgyalt megállapítások, csakis a nem-orthodoxokra vonatkoznak. A nem-orthodoxok zöme, szinte teljesen eltávolodott a zsidóságtól. A zsidó vallás alapilléreit szinte teljesen negligálják. Nem tartják a szombatot, a férjes nők tisztasági törvényeivel kapcsolatos szabályokat, a rituális táplálkozási törvényeket, sokan a circumcisiót sem tartják, nem imádkoznak sem talisban, sem tfilinben, nem tartják a nagyjelentőségű szigorú tilalmat, az erjedéssel élvezeti és élelmicikkek peszáchkori élvezetére.

De ahelyett, hogy felsoroljuk azokat a törvényeket, miket nem tartanak be, inkább nézzük meg, hogy betartanak-e egyáltalán valamely törvényt. — Mindjárt meglátjuk, hogy az egy Jomkippuron kívül tulajdonképpen semmit sem tartanak. (Nagyon sokan ezt sem tartják.) Ámde a Jomkippur megtartása ezeknél a zsidóknál, nem az igazság megismeréséből és szeretetéből fakadó bűnbánat, magábaszállás, szégyenkezése az isteni eredetű léleknek, hogy egész éven át nem állott ellent a test ösztöneinek, hanem rettegés a bűnhődéstől, ami a vallásosság legalacsonyabb foka. Ami már határos a babonával. Hogy ezeknél a zsidóknál nincs szó őszinte megtéréstről, az abból látszik, hogy úgy Jomkippur után, mint előtt, szinte teljes egyhangúságban, teljességgel negligálják a felsorolt és fel nem sorolt zsidó törvényeket. Nem úgy, mint a vallásos zsidók, akik

úgy Jomkippur után, mint előtt, jót is cselekszenek és ha közben vétkeznek is, nem megátalkodottan teszik s nyomban érzik a megbánást. Aminthogy a megtéréssel nem Jomkippurig kell várni.

Valamikor, a jó világban, ezek a vallástalan zsidók dicsekedve hangoztatták, hogy ők bár ezt és azt nem tartják a valásból, (ezt is jó humorosan és dicsekedve hangoztatták) de azért ők mégis jó zsidók, mert ők a cedókot (jótékonyságot) bőségesen gyakorolják. Ámde eltekintve attól, hogy a jótékonyság nemcsak zsidó, hanem általános emberi erény és így tehát magábanvéve a jótékonysággal, még távolról sem tettek eleget zsidó, vallási kötelességeiknek, most a leromlott gazdasági helyzetben ezt az egyet sem gyakorolják. Ugyanis, amíg kereseti fölöslegek voltak és jutott luxusra meg tartalékolásra is, volt szívük juttatni a tartalékoláson, luxuson túl lefolyó fölöslegekből az elesett szegényeknek is. Ma azonban nincs szívük a leegyszerűsített életmódjuk rovására áldozatot hozni. Ám nézzenek be az orthodox templomokba és legkisebb imaházakba, amik nem is oly díszesek az ornamentikában és művészi kiképzésben és fogják látni, hogy szegény zsidó tömegek (aminthogy jó vallásos zsidók nemcsak szombaton és ünnepnapokon jönnek a templomba művészi hangversenyre, hanem hétköznapiakon is jönnek tömegesen, reggel, este, ájtatos imádkozásra és napközben is elmélyedő búvárkodásra a szent zsidó tanokban) eltűnnek egymásután megismétlődő jótékonycélú gyűjtéseket. Habár sokan csak filléreket adnak, — nekik ez is áldozat — különösen többször egymásután megismételve, de adnak jószívből és kötelességből. Sőt ezek a szegény vallásos zsidók, a lakásukon jelentkező zsidó, vagy nemzsidó szegényeket sohasem utasítják el, hanem ott is áldoznak a jótékonyságnak. Ezzel szemben mit tapasztalunk a nem-orthodoxoknál? Köznapokon alig is vannak néhányan a templomban, akik rekrutálódnak, részben éves konvenciók kérégetőkből, akik szükség esetén a Minjánt (az imádkozáshoz szükséges tízes létszámot) kiegészítik és részben kadist mondó közönségből. Ezek

azonban roppant előkelőségükben és ridegségükben, kikérnék maguknak a jótékonycélú gyűjtéseket, molesztálásokat, meg-rohanásokat. No meg ügyelni kell szegényeknek az utolsó imák végszavaira, úgy mint a szindarabokban, hogy kadist mondhas-sanak. Nem lehet tehát őket zavarni holmi gyűjtésekkel. Laká-sukba pedig egy szegényt beereszteni, képtelenség. Mindebből pedig az következik, hogy a jó, vallásos zsidók — bár a zsidók általában közismerten jószívűek — nem bízzák a jótékony-ságot, sem semmilyen szociális vonatkozású tevékenységet erre a megbízhatatlan testrésze, a szívre magára, hanem ezenkívül isteni parancsra gyakorolják mindezeket. Még pedig akkor is, amikor ez a szociális tevékenység érzékeny áldozatot jelent. Aminthogy a zsidó vallás törvényei nem tartalmazzak csupán dogmát, rituálét és liturgiát, hanem át és át vannak szöve a legideálisabb szociális törvényekkel. És pedig nemcsak az ál-talánosságban tartott **ואהבת לרעך כמוך**-val (Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!) Ami nyilván nem elég, mert hiába elfogadta az egész világ tőlünk ezt a tételt, a gyakorlatban valahogyan másképp fest ez a dolog. Hanem részletesebben megparancsolt szociális törvényekkel. Pl. megparancsolja, hogy **ואהבתם את הדגר** Szeressétek az idegent! Mert ti magatok is éreztétek az idegen-ség sorsát Egyiptomban. Meghagyja továbbá, hogy a mezőn, az aratás után ott felejtett kalászokat, a szegényeknek és ide-geneknek kell hagyni. Ugyancsak így a gyümölcszüret után a fákon maradt gyümölcsöt. Továbbá minden gazda köteles a me-zők végében egy-egy részt aratlanul meghagyni, melyet a szegények és idegenek maguknak arathatnak le. Továbbá: „El-lenséged bukásán ne örvendj!” És sok más szociális törvény, mik örökérvényűek és örökké aktuálisak.

Van egy rétege a zsidóságnak, amely a neológiában egy-általán nem, de az orthodoxiában is, csak kutatva található szép számban, amely ezek szerint a törvények szerint és ezekben a törvényekben, teljes csendben, sem emberi, sem társadalmi, sem zsidó vallási életében nem kérkedve, nem fennhézva, nem tüntetve, éli zsidó, emberi életét. Az a zsidó, aki nem csend-

ben, szerényen, hanem hangoskodva, tüntetve éli társadalmi, emberi, zsidó életét, elfajul és elfajulást folyamatában zsidótlanná, vallástalanná, embertelenné, vallásilag közönyössé, más vallások rítusának tartalmatlan utánzójává, végül a zsidósághoz teljesen hűtlenné, szakadárrá válik. Az a zsidó, aki közönyössé vált a zsidó vallással szemben és nem találja meg emberi, társadalmi, zsidó életnyilvánulási formáit, az ideális, örökérvényű zsidó vallásban, az már közönyös általában az emberi és társadalmi erkölccsel és minden vallás rituáléjával, dogmájával szemben. Ezekből a tartalmatlan, üreslelkű zsidókból kerülnek ki sokan, ha szegénysorsúak: a felforgatók, ha gazdagok: a kizsákmányolók, antiszociálisak, kegyetlenek, a társadalom fenevadjai. Hogy takargassák közönyüket, tartalmatlanságukat, bűneiket, utánózzák a keresztények rituáléját, tartják a vasárnapot, a karácsonyt a karácsonyfával, szilvesztert, mindszenteket és más keresztény ünnepet meg ceremóniát, de korántsem a keresztények által vallott és átértett mélységes értelmükkel, hanem csupán üresség és bűnök takargatására, valamint kapóra jövő szórakozási alkalomból. Hogy ezek nem meggyőződésből utánóznak, látjuk, mikor teljesen levonják a konzekvenciákat és áttérnek a keresztény vallásra. Kérdezzük meg bármelyiket, hogy miért tért át. Mindegyik azt feleli, hogy: „Hiszen én úgy sem hiszek semmiben, hiszen nekem úgyis minden mindegy, hát miért ne térjek át, mikor az áttérés existenciális, vagy társadalmi érvényesülési lehetőséget ad?!”

A vallástalan zsidók zöme, a Jomkippuron kívül, még egy zsidó vallási törvényt gyakorol hűségesen. És pedig a halottjaik iránti kegyeletet. Bár ez sem speciális zsidó erény! Mert hiszen minden felekezetnél és népnél, meg van a halotti kultusz. Mégis, zsidó vallási specialitás az, hogy a halotti kultusz nem merül ki abban, hogy a halottak után gyertyákat gyújtanak és az elhalt nagyok után emlékbeszédeket tartanak, buzdításul a jelen generációnak, hanem erős hittel a lélek túlvilági életében és erős hittel abban, hogy a lélek számadással tartozik Teremtőjének, földi tévelygéseirért és ezekért a tévelygésekért

a túlvilágon bűnhődik, a jó, vallásos becsületes zsidó, a halottja lelkiüdvéért a kadist (halotti imát) mondja tizenegy hónapon át, a reggeli és esti imáknál. De nem felületesen mormolva, alig tudva a szöveget kiejteni, annál kevésbé tudva értelmét, szellemét. A kadis tartalmazza Isten dicsőítését, a világ teremtését, — egyik rítus szerint — a megváltást, a messiás eljövételét. Vájjon a kadist mondó, vagy mondató vallástalan zsidóság, tudja-e, hogy a kadis ezeket tartalmazza s következetes-e az életmódja ehhez a tartalomhoz? Mily szomorúan rikító az ellentmondás a vallástalanok életmódja és ez ima között! A jó, vallásos, becsületes zsidó, nemcsak kadist mond ájtatosan, bensőségesen halottjáért, hanem a szent, egyetemes — a valódi, becsületes zsidó életet formáló — zsidó törvény (Mishnájat) egy-egy fejezetét tanulja rendszeresen, a halottja lelkiüdvéért. Úgy a kadissal, mint e tanulmánnyal demonstrálja, mintegy bizonyítja halottja érdemét a legfőbb bírója előtt. A halottja hatása és érdeme, hogy ily utódot, vagy környezetet hagyott maga után, amely környezetnél van még bensőséges ima, becsületes zsidó törvénytisztelet, magábaszállás, megtérés, erkölcsi, lelki megtisztulás, megigazulás. Vájjon következetes-e ehhez, a kadist mormoló, vagy mondató vallástalan zsidók? A jó, igazi, becsületes zsidó halotti kultuszhoz tartozik a puritán, cicomanélküli egyszerűség. A jó zsidó mindenben puritán, egyszerű, szerény, de különösen az, a halotti kultusz komolyságánál. Különösen itt, a földi élet múlandósága és a túlvilági élet küszöbén, kerülendő szigorúan az emberi hiúság, gyarlóság. Logikusan következik ebből, hogy a halott csakis fakoporsóban és pedig csakis gyalulatlan fakoporsóban, ércoporsó, koszorú, virág, zene nélkül temethető. Különösen kirívó a zene, amelyet templomi kórusbeli operai művészek, vallástalan, zsidótlan életmódot folytató emberek szolgáltatnak. Ez a blasphemia szolgáljon lelkiüdvére a boldogultnak? Mily istenkáromlás! De a virág sem utolsó e szomorú komikumban. Megfigyelhető néha, hogy a halottjaik sírjait látogató hozzátartozók, mily szeretetteljesen, bensőségesen viszik virágjaikat,

szeretett halottjaik sírjára. Minha halottjuk lelkiüdvé függne ettől. Ha tudnák szegények, hogy helytelenül cselekszenek! O sancta simplicitas! A hozzátartozók és a temetési kíséret fekete gyászruhája, majd pedig a hozzátartozók gyászfátylas fekete ruhája és fekete karszalagja is szigorúan tilos. Mindez csak emberi hiúság, gyarlóság, kérkedés, ami nem fér össze a halotti kultusz komolyságával, magábaszállásra intő mivoltával. A halott temetése után a sír földjének minden egyes porszeme a síré, a halotté. Azt onnan eltávolítani, vagy megbolygatni szigorúan tilos. A halott, a halál előtti, igazi zsidó, bensőséges bűnvallomással, az agónia kínjával, eléggé megszenvedett, megérdemli, hogy békében hagyják, nyugalmát ne zavarják. Az úgynevezett sírápolás, nem ápolás, hanem sírrombolás. Hát még az együvétemetkezése hitvestársaknak, szülőknek gyermekeikkel! És az exhumálások ebből a célból! A leglelketlenebb szentségtörés! Azok a neológ papok, vagy neológ hitközségekben működött, vagy működő úgynevezett konzervatív zsidó papi tudósok, akik erőltetett rabulisztikával, belemagyarították szent zsidó törvényeinkbe, hogy mindezek a dolgok helyesek, felelnek és felelni fognak a legfőbb bíró előtt e szentségtörésért!

Ezek a gyarló szokások azonban nemcsak vallási, hanem egyben szociális bűnök is, saját magukkal és családjaikkal szemben. Mert ezek a kiadások vagyionokat emésztenek fel. Sokan, óriási megfeszítéssel, nélkülözések árán hajtják fel az ezekre a bűnös értelmetlenségekre szükséges összeget. Ezek a szegény családok szívesen mellőznék ezeket, ha nem is vallási, de takarékosági szempontból. Sőt, egyes tehetősebbek is lemondának ezekről, mert ők is tehernek érzik, de nem mernek kivételek lenni. Sőt ellenkezőleg, mindegyik még igyekszik túl is tenni a többin, minél nagyobb pompával.

De van ezeken kívül még furcsább, értelmetlenebb pénz-pocsékolása a tudatlan, naiv gyászoló közönségnek. És pedig, a koporsókísérők, a halotti imákat litániázóinak honorálása. Ezek működése a következő. Az egész koporsós siserahad

egész nap egy szeparált szobában ül és kártyázik, meg borozgat. A kártya mellől hívják őket az egyes temetések levezetésére. Van ennek az éneklő társaságnak két éneklő fődervise, akik felváltva mennek a gyászoló közönség élén, de nem valási szabály szerint a koporsó mögött, hanem majmolva más felekezetek rítusát, a koporsó előtt. A zsidó vallási dogmatika szerint a koporsó előtt a מלאך המות (a halál angyala) jár. Valásos zsidó tehát nem jár a koporsó előtt. A majmoláson kívül még két magyarázat is lehetséges az előlhaladásra. — És pedig 1. vagy ez a fődervis maga a מלאך המות (halál angyala), vagy pedig 2. gyengéd célzás akar ez lenni a stólára. — Mert így szól az írás: והלך צדק לפניך Előtted fog járni a te igazságod. Az elhunyt jámborsága, igazsága, érdemei, előtte haladnak és utat egyengetnek neki a mennyországba A צדק (cedek) igazságot, az ugyanebből a szógyökből származó צדקה (cedókó) pedig, jótékonytságot jelent. A főéneklő tehát a cedókóra, a stólára céloz az előlhaladással. így mendegélnek a halottas koporsóval a sírig, ahol jóval az elföldelés befejezése előtt lemorgogják az aktuális imát meg a kadist és tiszteletlenül meg kegyetlenül otthagyják a sírásókra az elföldelés folytatását és befejezését. Most a fődervis nyújtja a markát a gyászoló családtagok felé és ez a marok minél nagyobb összeget présel ki a utániakért. A préselés után vissza a kártyához.

Hát ez kérem nem temetés! Ez profanizálása e szent aktusnak! Így hókusz-pókusszá, humbuggá és főképen üzletté durvítják e szent ceremóniát.

Így megy ez egész nap az összes temetések üzemszerű lebonyolításáig. Ha már nincs több temetés az nap, akkor összeülnek a fődervisek az áldervisekkel a szeparéjukban, ahova más ember fiának tilos a bejárás és megtörténik a baksis, a harács elosztása. Ami utálatos marakodással megy végbe.

Egész kis vagyonok osztatnak így el naponta. Egy-egy családnak az existenciáját lehetne egy-egy napi bevétellel megalapozni.

Ezeket a koporsókísérőket a Chevra hivatalosan נשאי מטרה

(noszé mittáh)-nak nevezi, ami héberül koporsóvivőket jelent. De e tények alapján jogosan mondhatjuk, hogy ezek „no szemiták”. Nem szemiták! Nem zsidók! Ez nem zsidó temetés!

Külön említem a pap gyászbeszédét ebben a szomorú, gyászos, üzemszerű aktusban. A prédikáció szervesen hozzátartozik ugyan a temetéshez, de mint tudvalevő, a gyengestőlájú temetéseknél, nincs papi prédikáció. Ezért szólok erről külön. Sajnos, nincs sok mondanivaló erről. Mert a semmiről nincs mit mondani! A neológ papi prédikáció áll: anyakönyvi adatokból, hogy a szegény megboldogult hány évig élt, kik a gyászoló hozzátartozók, továbbá néhány többé-kevésbé sikerült szóvirágból, frázisból, költői képből, álpáthoszból, légüres térből, utalásból a felületesen említett, közhellyé vált emberbaráti szeretetre és végül ugyancsak maroknyújtásból a stóláért. Az egészet pedig betakarja a papi talár, meg a sokágú sapka.

Ám nézzük meg a konzervatív zsidó temetés levezetését. Ott nincsenek majmoló szabálytalanságok, nincsenek álpáthoszos litániák, nincsenek kegyeletlenségek és tiszteletlenségek és nincsenek pénzpréselések. (Kivéve a sírhelyért, ha az eltemetendő nem volt tagja a Chevrának és ha a hozzátartozók fizetőképesek. Ez azonban alapszabályszerű joga és kötelessége minden pártállású Chevrának és él is e jogával minden pártárnyalatú Chevra.) Hanem van bensőséges, egyszerű ima, igazi halotti csend és tisztelet meg kegyelet, maszlagnélküli puritán egyszerűség, az elföldelés utolsó porszemnyi befejezéséig, a gyászoló közönség jelenlétében és segédletével és csak ezután következik a hozzátartozók bensőséges kadis imája.

Az orthodox papi heszped (gyászbeszéd), tartalmaz szentbeszéd. Szókimondó, bátor kiállítás, bensőséges moralizálás az igazi zsidó, becsületes jámborságra, vallásosságra. Persze, az ilyen beszédek az orthodox papok legtöbbször nem megrendelésre, a pompa emelésére szállítják, hanem az elhunyt igazi zsidó érdemeitől ihletetten, spontán tartják. És megtörténik az is, hogy ha az elhunyt nem folytatott zsidó vallásos életet, úgy

a pap elhárítja a gyászbeszéd tartását, mert a halotról igazság szerinti jót, vagy semmit.

Ehhez a témához tartoznak még a neológ temetők kárpázatos pompájú sírkövei és kriptái, amelyekben sokmillió „holt” vagyonok vannak. Sok ezer elesett, nincstelen zsidó család existenciáját lehetne ezzel a nagy vagyonnal feltámasztani, új életre kelteni. Ez volna az igazi feltámadás és ez szolgálna lelkiüdvére a holtaknak.

Megemlítendő még, az év bizonyos napjaiban, a templomokban elmondott Jizkor (emlékima) az elköltözött lelkiüdvére. Kontrasztul pedig *ott* van a neológ templomok előtt a szegény zsidó, aki ünnepnapokon árusítja ezen ima nyomtatványait és a neológ papok ezt látják és eltűrik, mint sok egyebet. Bizonyára szociális érzésből és jószívúségből a szegény zsidó iránt, hogy neki is legyen ünnepe. Hiszen tudvalevő, hogy sok zsidó pap, milyen szociális érzésű és jószívű és mennyire gyakorolják, az általuk nagy páthosszal hirdetett szeretetet. Említettem a temető szereplőit. Van még a pesti temetőnek két fő-fő szereplője: egy mérnök és egy főkertész. A mérnök tevékenysége: a mezei kultúrmérnökséget annyiban képviseli, hogy ő jelöli ki az eltemetendő halottak sírparcelláit. Nagystílusú produktív munka! A szellemi kultúrát pedig annyiban gyakorolja, hogy a közelébe kerülő temetői munkásokat állandóan lehülyézi, lemarházza, kirúgja. Igaz, van még egy teendője. Nyilvánartja, hogy melyik munkásnak, ki a protektora, ki ajánlotta be temetői munkára. Aszerint, hogy ez az ajánló súlyosabb, vagy kevésbé súlyos személyiség, kerül az illető munkás előbb, vagy utóbb kirúgásra. A főkertész annyiban végez produktívabb munkát a mérnöknél, hogy ő intézi a sír romboláshoz, illetve sírúpoláshoz való anyagok — a virágok — termelését. Szellemi kultúra tekintetében egyenlők mindketten. A kertész éppen úgy lehülyézi, lemarházza, kirúgja a munkásokat, mint a mérnök. És még valamiben egyeznek mindketten. Mindkettőt a munkások verik el időnként, hogy egy ideig nyugtuk legyen tőlük. Egy-egy kis ideig mindenesetre hatása van a verésnek.

A mérnöknek mindenesetre igaza lehet, ha lehülyéz mindenkit. Hiszen ő rongyos ruhában és szakadt cipőben, minden érdem nélkül, csak protekcióval került be egy, havi hatszázpengős stallumba. Akinek nem sikerül úgy, mint neki, az mind hülye. Igaza van!

Ez ugyan személyi és pesti ügy, de az ilyesmi általában jellemző a magyar zsidó intézményekre.

A tudatlan neológ közönségnek vallási téren, temetői vonatkozásban való megrontásáért a Chevra felelős. Mert a Chevra a bevétel fokozására honosította meg a sírápolást s e célra a kertészetet, rendszeresítette az I., II., III. osztályú sírápolást, az I., II., III. osztályú temetést, amikkel ránevelte a közönséget e bűnös gyarlóságokra. Mintha az elsőosztályú sírápolással, vagy elsőosztályú temetéssel könnyebben és gyorsabban jutna szegény elköltözött a mennyországba.

E bűnhalmazat közepette egyetlen enyhítő körülményt lehetne felhozni a Chevra javára. És pedig azt, hogy a kertészetben és a temetői rend és tisztaság fenntartására idényenként néhány száz munkást foglalkoztat. A munkások nagyobbik része keresztény, kisebbik része zsidó. Ámde itt mi a helyzet? A munkások napi tizenegy órai munkáért három pengő napszámot kapnak, ami azonban a betegsegélyzői 30 filléres járulék és az 50 filléres villamosköltség levonása után, csak napi netto 2 pengő 20 filléres keresetet jelent. A munkások egyrészt csak heti öt, a másik részét heti hat napi munkára bocsátják. Tehát az egyik csoport heti tizenegy, a másik csoport heti tizenhárom pengőt keres. Hogy családos emberek meg tudnak-e élni ezekből a keresetekből, ahhoz nem kell magyarázat. Régebben 3 pengő 50 fillér volt a napszám és a kényyszerű heti egy, illetve két szünnapért is fizettek napszámot. De jött a nagystílusú chevra-elnök, aki azt a vívmányt hozta, hogy a szünnapokért nem kell fizetni, meghosszabbította a napi munkaidőt és leszorította a napszámot 3 pengő 50 fillérről, 3 pengőre. A szomszédos fővárosi temetőben ma is rövidebb a munkaidő és 3 pengő 50 fillér a napszám. Ezekért a vívmányokért az

elnök bizonyára könnyebben és gyorsabban fog a mennyországba jutni, mint a legelső osztályú temetéssel és sírápolással. Néha előfordul, hogy a gyászoló család, a koszorúk elhelyezése körül segédkező temetői munkásoknak is ad fáradsági díjat, de nem a munkások, hanem a fentnevezett koporsókísérő, vagy a protekciós sírásói vezető kezébe és kijelentve, hogy a munkások részére is adják az együttes összeget. Természetes, hogy a szegény munkások ebből alig kapnak valamit.

Ez az anomália ugyan szintén személyi vonatkozású és pesti ügy, de ez is jellemző általában a magyarországi zsidó intézményekre. Így fest szociális vonatkozásban ez a furcsa temetési folyamat. Így értéktelenné válik az egyetlen mentőkörülmény.

Megemlítendő még, hogy a temetői kertészet melegházai-ban szombaton éppen úgy megy a munka, mint köznapokon.

Ez szent egylet? Ez zsidó vallási intézmény?

Alkalmam volt beszélgetni keresztényekkel, akik résztvettek neológ zsidó temetéseken. Megbotránkozva beszéltek el a szemérmetlen, nyílt pénzprézelést és az ugyancsak szemérmetlen, nyílt tárgyalást a harács elosztásáról, ami akkor nem a szeparéjukban történt. Tudhatnák pedig ezek a bűnözők, hogy az ő bűneikért is az egész zsidóságot teszik felelőssé. És ezért, minden ilyen nyílt, botránkozató, társadalmi vonatkozású, szociális bűn, mint **הלול השם** (istenkáromlás) sokszorosan esik a latba.

Az említett bűnös gyarlóságokra (gyászruha, koszorú, virág, zene, sírrombolás, illetve sírápolás, az egyszerűnél magasabb osztályú temetés, díszes koporsók, papi prédikáció, koporsókísérők litánia ja) vagyonokat költenek. Amik azonban nem a halott lelkiüdvét, hanem a kárhozatot szolgálják. Az szolgálná a halott lelkiüdvét, ha ezeket a pénzeket karitatív célokra adnák. Általában is, de a halott lelkiüdvé, az elmúlás, a halotti kultusz aktualitásából, nincs szebb és nemesebb karitatív cél, a betegápolásnál. Ezen a területen nagyon sok hiány mutatkozik és ezért itt sok, nagyon sok teendő vár — a zsidó közönségre.

Itt van például a pesti zsidó kórház, tudvalevő, hogy nem fizető zsidó betegeket a legkritkább esetben vesznek fel betegálmányba, ápolásra. — Továbbá, a fiatal, zsidó orvosokat nem fizetik. Örüljenek, ha kosztot és gyakorló alkalmat kapnak a szolgálatukért. Vagy itt van a Magyar izraelita Nőegyletek Országos Szövetsége, röviden a „MINOSZ” által fenntartott ápolónői tanfolyam és az ezt a célt szolgáló Otthon. Nincs fedezet az Otthon házbérére és a növendékek ételmezésére. A zsidó hitközség kegyes és alkalmat ad a növendékeknek ápolónői gyakorlatra a kórház egyes osztályaiban. Továbbá rendelkezésükre bocsát néhány kórházi orvost elméleti oktatásukra. De ezt a nagy kegyet többszörös értékben visszakapja a növendékektől — a szolgálatukban. Természetesen nincs fedezet sem szegénybetegek ápolására, — ami pedig kötelessége volna a pesti zsidó hitközségnek a zsidó közösséggel és az állammal szemben is, hogy a zsúfolt állami kórházak tehermentesítsenek a szegény zsidó betegek tömegétől — sem a fiatal zsidó orvosgeneráció utánképzésére, sem a zsidó ápolónők képzésének költségeire, ami pedig kórházi érdek is volna. Ezekre azért nincs pénz, mert kell a pénz, a hitközségi — chevra- tanácsosok, főtanácsosok, felügyelők, főfelügyelők, titkárok, főtitkárok és igazgatók, ezer, kétezer, háromezer pengős havi fizetéseinek biztosítására. Ez a költségvetési politika talán legális a polgári törvények szempontjából. Az autonóm hitközség és chevra, talán nem kötelesek fokozni a szegénybeteg ápolás kiadási tételeit, úgynevezett „főtisztviselők” fizetésének rovására. Az is lehet, hogy zsidó közpénzekből szánhatnak nagy vagyonukról lecsúszott, protekciós álszegényeket, minden felelősségrevonás nélkül, de altruista, szent intézmények, talán mégis elsősorban, sőt kizárólag a szegényekért vannak. Mint-hogy azonban a hitközség és chevra, nyilvánvalóan nem így cselekszenek, a közönségnek magának kellene a kezébe venni az ügyet, legalább a temetések körüli intézést, ami teljesen a közönség elhatározásától függ.

INDÍTVÁNYOZOM TEHÁT:

Az említett bűnös szokások a temetés körül, mindenképen teljesen mellőzendők, mert ezek nem lelkiüdvöt, hanem kárhozatot szolgálnak. A mellőzés azzal az előnnyel is jár, hogy a gyászoló család és közönség, nagy kiadásoktól mentesülnek. Ha a gyászoló család, mégis áldozni akar nemes célokra, boldogult halottja lelkiüdvére, úgy a hitközség és a chevra adminisztrációjának labirintusait kikerülve, az említett kiadások akár teljes összegét, vagy akár csak egy hányadát fizesse be, egy erre a célra alakítandó külön szervhez, amely szerv ezekből a pénzekből fedezné a szegény betegek kórházi ápolási, a fiatal zsidó orvosgeneráció utánképzésének és zsidó ápolónők kiképzésének költségeit.

Ügy a temetési, mint az összes vallási bűnhalmazatért a neológ papok felelősek. Ők jó fizetésért vállalkoztak arra, hogy tömjénezzenek a szegény félrevezetett, tudatlan neológ közönségnek. Azt bizonygatják a közönségnek, hogy aki jótékonykodik és a halotti kultuszt gyakorolja, az még jó zsidó. Ezzel, ezek a papok pénzért bűnpalástolókká lettek. Ezek a papok phizologusok, philosophusok, költők, retorok, csak nem igazi zsidó moralizáló papok.

Klasszikus nyelvezetben, magasröptű költői képekben, esetleg magasszárnyalású filozófiai gondolatmenetben, rhetori művészettel adják elő — a semmit. Azt a nem tudom mit, amiben semmi vonatkozás nincs igazi zsidó vallásérkölcstre, semmi vonatkozás a neológ zsidók legnyíltabb vallási bűneire. Ami természetes! Hiszen nem szabad a közönséget megsérteni és nem szabad kockáztatni a papi fizetést meg jövedelmet. De nagyon sok neológ pap, maga is olyan, mint a közönsége. Részt vesznek a közönségük leggyarlóbb szórakozásaiban, sőt nyíltan szegik meg a szombatot, meg egyéb, a köztudatban elsőrangúan fontosaknak tudott zsidó vallási törvényeket. Ha ilyenek a papok, milyen lehet akkor a közönség?!

Ez rombolta le a neológ papok tekintélyét. A közönsé-

gük őket nem legmagasabb erkölcsi fórumnak, hanem csak egyszerű hitközségi alkalmazottnak, sőt a tudat alatt, talán a tisztét nem is a legjobban ellátó alkalmazottnak tekinti.

Tudvalevő, hogy a neológ zsidó papi szeminárium vezetősege, amely maga is megelégette már a régebbi seminarista papi generáció zsidótlanságát és vallástalanságát, ami nyílt titok, kiválasztott néhány, úgynevezett konzervatívabb neológ papot, szemináriumi tanárnak, akik elsősorban intenzívebben tanítsanak talmudot és másodsorban több vallásosságra neveljék a fiatal papnövédeket. Láthatjuk, hogy mily eredményel! El kell ugyan ismernünk, hogy olyan kirívó vallástalanságot nem lehet náluk tapasztalni, mint az öregebb neológ papoknál, azonban szónoklataik, amikben a neológ papi hivatás kimerül, ugyancsak olyan üresek, mint a régieké. Tevékenységük szintén csak retorikus bűvészkedésben és úgynevezett kultúrmeetingek rendezésében merül ki. A közönséget a viláért sem zavarják ők sem, holmi szombati, női, rituális táplálkozási törvényekkel és hasonlókkal. Talán csak nem fogja magára haragítani a közönséget, vagy ami ennél is súlyosabb, talán csak nem teszi magát nevetségessé, holmi ósdi, a divatból kimúlt dolgokkal. Hogy is lehet igazi zsidó vallásosság lelkes terjesztését várni, a fiatal neológ papi generációtól, mikor ő maga sem vallásos, a legfontosabb téren? A zsidó vallás nem ismeri el a „Cölibatus”-t, korlátozott időre sem. A zsidó történelem csak néhány kivételt tud e tekintetben. Bölcsőink a nősülést a 18 éves korra írják elő. Lehet-e az a pap igazi vallásos zsidó, aki a férfikorát eléri és még hosszú ideig nőtlen marad? Ilyen papok és ilyen vezetők mellett nagyon természetes, hogy a neológ zsidóság vallási téren mindig romlik. A végén semmi sem köti már a zsidósághoz és mindegy már neki, hogy melyik felekezet körében folytatja vallástalan, hitetlen életét.

Szent tóránk az istenhitet, a törvények megtartását, a legtöbbször kapcsolatba hozza a föld, az ország birtoklásával. Gyakran inti a népet, hogy tartsa meg a törvényt, hogy

megmaradhasson az országban. Aki a hit, a vallásosság érzését, az Istenhez való kötöttséget nem érzi, az, a másik szent érzést, a hazához való kapcsolatot sem érzi. Mikor a zsidók az országukban, a görög kultúrában merültek el, zsidótlán életet éltek és elszakadtak a zsidó istenhittől, az országukat is elveszítették. Szent tóráinktól vették át a népek azt a fogalmat, hogy „Istenért és hazáért”. A vallástalan zsidók, a vallástalanságukkal és egyéb bűneikkel, mik a vallástalanságból következnek, diszkreditálták a hazafiasságukat. Nem hiszik, nem hihetik el nekik, hogy jó hazafiak. Itt van az antiszemitizmusnak a gyökere, ami azután elfajult és kiszélesedett más területekre.

Nevezetesen négy válfajra osztom az antiszemitizmust, illetőleg négy csoportra az antiszemitákat. Az első csoportba tartozik a bármely társadalmi osztályhoz tartozó plebs, a tömeg, amely a vallásos, pajeszos zsidókat választotta ki gyűlölete tárgyául. Ez a tömeg a szakállt, a pajeszt gúnyolja, gyűlöli. Ezek az emberek nem jutottak még ki az ország határai közül a nagyvilágba és nem láttak még tömegekben különböző testszínű, haj viseletű, ruházatú embereket. Nem szokták meg az excentrikus, exotikus viseleteket. Nem tudnak tehát felemelkedni arra a szemléletre, hogy nem a külső határozza meg az ember értékét. A zsidók eme rétegének pajesz, szakáll és jellegzetes ruhaviselete nemcsak gúnyt és lenézést nem érdemel, hanem ellenkezőleg, tiszteletet és megbecsülést. Mert ez a külső, ezeknél a zsidóknál, nem egy népcsoport sajátos divatízlését jelenti, hanem dicséretes, hagyományhűségéből, konzervativizmusból, szent vallási meggyőződésből következik. Ami annál nagyobb érdem, mert gúny és heccelődés dacára, szigorúan ragaszkodnak hozzá. Ezek a zsidók szent mártírok. A második csoportba tartoznak a szabad pályákon levő nemzsidók, akik irigykednek a szabad pályákon levő zsidók ellen. Utóbbiak leleménye, kitartó érvényesülni akarása és érvényesülni tudása miatt. Ez az irigykedés, úgy a nem elhelyezkedett, mint az elhelyezkedett szabadpályájúaknál tapasztalható. Az anti-

szemitizmusnak ez a válfaja is igazságtalan. Az élet harcában, szükségesekek és dicséretesekek ezek a tulajdonságok. Üdvös volna, ha a gyűlölködők és irigykedők csökkentenék a szórakozási alkalmakat, mulatozást, vadászatot és több gondot fordítanak komoly munkára. Csak a tunyák takaróznak azzal a mesével, hogy úgy sem lehet utólrni a zsidó leleményt és stréberséget. Ez nem igaz! A keresztény magyar nép leleménye és tehetsége elismert az egész világon. Végzetes tévedés tehát az, hogy a zsidók előnyösebb adottságokkal indulnak az élet harcába, Hanem az az igaz, hogy kevesebb szórakozás és több komoly munka kell. Csakis így állna helyre a társadalmi egyensúly! Ezt látjuk az egész világon minden népnel, ahol egyenlő a munkakészség.

A harmadik fajtája az antiszemitizmusnak, a vallásos, rendes felekezeti életet élő keresztények megvetése és gyűlölete a vallástalan életet élő, sőt a saját vallásukat kigúnyoló zsidók iránt, amely zsidók még hozzá a keresztény felekezettek vallási ceremóniát is utánozzák, a keresztények által vallott és átértett mélyseges értelmük nélkül. A dolog természetében rejlik, hogy a jámbor, igazi emberi és zsidó életet élő zsidók, szerények és elvonulók. A nagyvilág csak a bünözöket látja. így járatták le a vallástalan és hitetlen zsidók, magát a zsidó vallást. A zsidó vallásban lehet a hiba — gondolják a keresztények, — mert lám, a zsidó tömegek nem élnek zsidó életet. Nosza, térítsük meg szegény lelkeket. így volt ez a múltban. Tudniillik, a térítési szándék. Ma már tudják, hogy a zsidót nem formálja át a keresztvíz. Szerintem négy generáción át sem. Ma már látják, hogy — úgy, mint minden népnel, úgy a zsidóknál is, — csak a saját népi kultúráját élő nép, jelent és alkot értéket saját magának és a társadalomnak. Más népbe mesterségesen beolvasztva, felemás valami válik belőle, ami a jobbik esetben nem ártalmas a közre, de nem is hasznos. Fokozott mértékben áll ez az igazság a zsidóságra, akiknél a szociális törvények, a vallás, a népi kultúra, a nemzeti öntudat elválaszthatatlan egészet alkotnak. A zsidók, ilyen

értelemben megfosztva a saját népi jellegüktől, teljességgel beolvaszthatatlanok. Az összeházasodás, a keveredés dacára, a késői ivadékokban is észlelhetők zsidó vonások és tulajdonságok. Végzetszerű, magasabb intézés van abban, hogy a zsidók, teljességgel nem olvaszthatók be mesterségesen más emberfajtaba. Végzetszerűség van abban is, hogy a zsidók, ha vallási romlásba esnek, a gondviselés kiválasztja a maga eszközeit, az ostorokat és ostorozással téríti őket vissza a rossz útról. Az ostorok ugyan nem erkölcs javítási célzattal vernek, de a gondviselés a magasabb célt eléri. A látszólag beolvadt zsidóknak (kitértek, vagy nem kitértek) vissza kell térniök a zsidósághoz. így lehet értelmezni bölcseink ama szentenciáját, hogy **אף על פי שהטא ישראל דווא**. Ha vétkezett is, mégis zsidó. A megszokott értelmezés az, hogy a zsidók ne taszítsák ki maguk közül a vétkes zsidókat, mert habár vétkeztek, mégis zsidók, illetőleg ha vétkeztek is, mégis, bizonyára vannak érdemeik is, amik miatt nem taszíthatók ki a zsidók közösségéből. Vonatkoztatva a fenti fejtegetésre, úgy értelmezhetjük e megállapítást: a zsidók, ha bármennyit vétkeztek is, ha sárba is tiporták szent és örökérvényű zsidó törvényeinket, dörgölözhetnek a más vallásúakhoz és utánozhatják őket bárhogyan is, sőt, ha ki is térnek, mégis zsidók maradnak — a keresztények előtt. Az itt kifejtett harmadik fajta antiszemitizmus teljesen indokolt és érthető.

És végül teljesen indokolt a negyedik fajta antiszemitizmus is, amely gyűlöli a zsidó gazdagokból, a pöffeszkedőket, akik fitogtatják a vagyonukat, kérkedve, tüntetve élnek — minden társadalmi osztályt túllicitáló — különleges materiális életformáikat, anyagiasságukat, rang- és címkórosak, a látszólagos jót — a társadalmi adakozást is — láthatóan szereplési vágyból teszik. Rangsorban nem lejjebb áll, a másik drágalátos csökevénye a fajtánknak: a zsidó csalók, szélhámosok, valutasíberék. Teljesen indokolt és jogos, hogy ezeket a fajtákat, a vallástalanokat, a pöffeszkedőket és valutasíberéket gyűlölik és utálják. Csak az nem indokolt és érthető, hogy ezek miatt a bűnösök

miatt, miért kell ártatlan zsidó tömegeknek szenvedni! Ámde hiába, ebben végzetszerűség van! Igenis, a végzet szerint az egész zsidóság felelős a bűnözőiért. Évezredek óta nem tudunk ezen változtatni s nem is fogunk tudni ezen változtatni sohasem.

Egyet tehetünk, és az kötelességünk is. Ne várjuk, hogy ellenfeleink olvassák a fejünkre bűnözőinket, kiemelve zsidó hozzátartozandóságukat, — amit a zsidó sajtó hasztalan sérelmez. Hanem igenis nekünk kell napirenden tartani ezt a témát és megelőzve ellenségeinket, kipellengérezni ezeket a bűnözőket, nyíltan, a zsidó sajtóban. Így élet vesszük a fejünkre-olvasásnak, demonstráljuk, hogy megtagadunk minden felekezeti és faji közösséget ezekkel a bűnözőkkel és így hathatós eszközzel járulunk hozzá, hogy ezeket a bűnösöket, minden tekintetben lehetlenné tegyük.

A bűnös zsidók, vak, korlátolt tévedése, vagy tudatos reáfogása, hogy az antiszemitizmust, az excentrikus, exotikus, szakállas, pajeszos zsidók okozzák. Annak idején, a gettóbeli, szakállas, pajeszos, vallásos zsidóságot emancipálták az akkori nagy magyar hazafiak és nagy magyar államférfiak. Dacára az akkori sok rongyász, füttyölős Mózsi zsidónak. Azok a Mózsi és Icig zsidók, zsidó tudósok, puritánok, karakterek voltak, a legnemesebb jellemek. Mert szigorúan ragaszkodtak zsidó vallásukhoz és erkölcsi elveikhez, amelyekért eltértek gúnyt, lealázást, üldözést, egyszóval mártíromságot. És ma? A mai európai, asszimilált, minden külsőségben a keresztényekhez alkalmazkodó zsidókat, nemcsak vissza a gettóba, hanem az országból ki is dobni szeretnék.

Hogy mennyire megvetnek minket, arra jellemző a mostanában történt kis eset. Valamilyen statisztikával kapcsolatban, a budapesti rádió speakerje, a statisztikai adatok felsorolása végén bement, hogy ennyien vannak Magyarországon cigányok és zsidók. Valamely liberális lap kifogásolta az összevonást, mondván, hogy külön a cigányokat és külön a zsidókat kellett volna említeni. Helyes! Valóban külön kellett volna említeni, de persze előbb a cigányokat és csak azután a zsidókat.

Végzetszerinti felelősségünkben a bűnöseinkért, nem is érdemlünk más elbánást. A cigányoknak is van faji öntudatuk, összetartásuk. Ennek tanújelét adták és adják. Csak a magyar zsidók állítólagos és látszólagos elit-rétege, még ma sem akar hallani faji öntudatról és szolidaritásról. Nézzék csak a holland zsidó nagykereskedőket, nagyvállalkozókat. Mynheereket, az amerikai zsidó pénzkapacitásokat, iparmágnásokat, az angol zsidó arisztokratákat, meg mindhárom ország zsidó középosztályát. Mind büszkén vallják magukat zsidóknak, büszkén élnek konzervatív zsidó életet és büszkén szolidárisak az egész világ üldözött zsidóságával, büszkén áldoznak milliőkat hollandforintokban, dollárokból és fontokból, fajuk megsegítésére. Meg is becsüli őket az ottani keresztény társadalom annyira, hogy csatlakoztak embermentő mozgalmaikhoz. Ezek a hollandi, amerikai és angol zsidók emellett, sőt elsősorban jó hazafiak. Mit szólnak ehhez a magyar izraelita hazafiak? Úgy-e lehet tehát összhangzásba hozni a hazafiasságot a zsidó faji öntudattal? Sőt, csakis az a jó hazafi, aki integer ember. Integer ember pedig csak az, aki nem tagadja meg a fajtát.

Ha a magyar zsidók mindebből csak azt a következtetést vonják le, hogy gyáván meg kell futamodni, hogy áttérni kell és nem megtérni, úgy ez bizony elég szégyene a magyar neológ zsidók vezetőinek, de oly nagy szerencsétlenségnek a zsidó közösség szempontjából éppenséggel nem mondható. Végtere mi történik? A Síp-utca megmarad magában, adófizetők nélkül. Nem oly veszélyes!

De ha nem is veszélyes, azért mégis szólok a készülődő áttérőkhöz is. Utóbbi időben hallhatók az áttérni szándékozók rezignált kijelentései: hogy nekik ugyan már mindegy, de legalább gyermekeikről és utódaikról gondoskodnak az áttéréssel. Ugyan kérem, tisztelt, hűséges leendő ősök. Hiszen Önöknél az egyke, vagy egyse járja! Hiszen a gazdasági depresszióban nem szabad gyermeknek lenni! Hiszen a női szépség deformálódásának veszélye miatt nem szabad gyermeknek lenni! Hiszen a nagyon szétforgácsolódása miatt nem szabad gyermeknek lenni!

Vagy ha van egyiknek másiknak gyermeke, nyugodt lehet Ön leendő ős, hogy annak már nem lesz gyermeke. Milyen ivadékokról kívánnak tehát gondoskodni? Meg azután ez a gondoskodási szándék, olyan idealizmus félének akarna látszani. Az igazi idealizmusról pedig: a zsidó közösségről való gondoskodásról, nem akarnak Önök tudni? Szégyen!

A ZSIDÓKÉRDÉS TOVÁBBI MEGVILÁGÍTÁSÁHOZ.

Tapasztaljuk, hogy a legilletékesebb közfunkcionáriusok nem ismerik a magyar zsidóságot származási, gazdasági és világnézeti rétegeződésében.

Időnként felvetődik a galíciaiak inváziójáról, vagy beszivárgásáról szóló kérdés. Holott sokszor bebizonyított tény és a sok razzian is bebizonyult, hogy nincsenek itt galíciaiak. Itt valami végzetes tévedés van! Miben áll ez és honnan ered? A galíciaiakkal kapcsolatban, emlegetik a szakállas, kaftános zsidókat. Nyilván összetévesztik őket a galíciaiakkal. Mi zsidók pedig tudjuk, hogy Nagymagyarországon is, de különösen a mai csonka hazában, éppen ezek a szakállasak a legősibb magyar zsidók ivadékai. Lakjanak bármely határszéli, vagy belterületi városban... Ezek a szakállasak, jó zsidó magyarok nyelvben és érzésben. Ezek, egymásközt, családi körben a gyermekeikkel, a gyermekek egymásközt, csak magyarul beszélnek. Köztudomású és aki az igazságot keresi, meg is győződhetik róla, hogy úgy a trianoni határon inneni, mint túli, sőt az egész megszállott területi és Nagymagyarország határán lakó szakállas, pajeszos, kaftános zsidóságnak is a nagy része ma is, sok minden dacára, magyarul beszél és magyarul érez. Sajátos haj- és ruhaveletük, a biblia egyik parancsa, sajátos és szigorú értelmezésének a következménye. Ez a sajátos külső azonban arra is nagyon jó eszköz, hogy megóvja őket az olyan helyen való megjelenéstől, ahol a vallásos életmód lazítására és majdan teljes elhanyagolására van alkalom. Ezek a szakállasak, zsidó létükre, a magyar nemzeti állam erős pillérei. Ezek közül nem

került ki sem a múltban, sem a jelenben, még véletlenül sem, egyetlen egy felforgató sem. A gyászos kommün néhány zsidó vezetője között nem található egyetlen egy szakállas, kaftános, vagy olyan előéletű, vagy olyan körből származó. Ezeknek a szakállas-kaftánosoknak és általában az igazi konzervatív, vallásos zsidóságnak a fiaiból válnak a jesiva-növendékek. A jesiva-növendékekből, akik a zsidó tudományokat nem érdekből, nem pálya elnyeréseért, hanem magasztos idealizmusból és mély vallásosságból, magáért a zsidó tudomány és a vallásos életmód minél alaposabb és maradandóbb elsajátításáért művelik, kerülnek ki kisebb számban orthodox zsidó papok. A jesiva-íffjak nem járnak világi középiskolákba. Egyrészt azért, mert az egész napot, sokszor éjszakákat, sőt az egész ifjú életüket betöltő, intenzív jesivai tanulmány nem enged időt nyilvános középiskola rendszeres látogatására, másrészt és főképpen azért is, mert a közép- és főiskolák tanulóifjúságának nem éppen aszkéta életmódja — ami alól a zsidó neológ papnövelde ifjúsága sem kivétel — teljesen ellentétes a jesivatanulmány tulajdonképeni céljával, a szigorú, aszkétaszerű, valláserkölcös életmóddal. A jesiva ifjúságának az a rétege, amely elhivatottságot érez magában orthodox zsidó papi pályára, elvégzi a kötelező középiskolai négy osztályt, egyesek érettségiznek, sőt néhányan doktorálnak is bölcsészettanból. Mindezt, mint magántanulók! Ezek az orthodox zsidó papi pályára készülő ifjak, függetlenül a világi iskolai végzettségüktől, vizsgázás nélküli és mégis, vagy éppen ezért, alapos, elmélyedő tanulással, magas műveltséget szereznek autodidaktikus úton. Jóllehet nem sajátítják el a keleti nyelveket, a régészetet, a létező összes filozófiai elméleteket és egyéb hasonló tudományokat, de igenis, a talmudot és kommentátorait, melyek az igazi, becsületes, vallásos, erkölcsös zsidó élet követésére tanítanak és ennek oktatására képesítenek. Jó zsidó pap legyen elsősorban, az igazi zsidó vallásos, erkölcsös életmód őrzője, istápolója és másodsorban magasműveltségű, de ne legyen elsősorban tudós és másodsorban is csak tudós, a zsidó valláserkölcös életmód őrzése és

istápolása pedig abban merül ki, hogy „legyetek jó zsidók”. (De miként?) Mondjátok a Jizkort (halottak utáni imát), jöj-jetek szombaton és ünnepnapokon a templomba, papi prédikációt és zenét hallgatni, egyébként pedig vígan folyhat tovább a zsidótlan élet. Ez a modern, kiegyensúlyozott zsidó élet! És ők gerinces zsidók is, de csak abban, hogy nem hajlik meg a gerincük a *szegény* elesettekhez. A jesiva-ifjúság nagyobbik részéből kerülnek ki kereskedők és iparosok (többnyire kis-kereskedők és kisiparosok), akik a gazdasági pályákat meglelt ifjúkorban sajátítják el, sok lemondással és küzdelemmel. A jesiva-ifjúság között, még véletlenül sincs egyetlen egy felforgató sem. Nemcsak a magyar állameszmét és a magyar törvényeket nem kell tehát félteni ezektől, akik magyar nemzeti érzésű törvénytisztelő egyének, sőt egyéniségek, hanem a keresztény magyar fajvédelem szempontjából is ezek az elemek a legindifferensebbek. Ezek nem mennek az egyetemekre, nem törekszenek a lateiner-pályákra és hivatalnoki állásokra. Nem veszélyeztetik tehát a keresztények érvényesülését. A szakállas, kaftános zsidó kisexisztenciák nem gúnyt és üldözést, hanem erkölcsi és anyagi istápolást, a jesivák és talmudtórák szubvenciót érdemelnek — az állam és a keresztény magyar fajvédelem érdekében. Az illetékesek és annál inkább a keresztény közönség tévedésére a szakállas-kaftánosok és a galíciaiak összetévesztésében, a modern zsidók egyik régi hibája is ad tápot, amennyiben a modernnek a szakállasokról bizonyos animozitással, mint „póli-siokról” beszélnek. Holott ezek a szakállasok sok esetben ősi magyar zsidó származásúak, mint ezek a modernek. Meg kell tehát becsülnünk a jesivákból kikerült pajeszeseket, mert ezek, a zsidóság fennmaradásának zálogai, szemben a modernekkel, akik a zsidóság pusztuló rétegét képviselik és nem szabad könnyelműen balhiedelmet kelteni felőlük a keresztények körében. Ami a zsidóság gazdasági elhelyezkedését illeti, tudják azt az adó-, pénzügyi és iparhatóságok, hogy a zsidó iparos- és kereskedő kisexisztenciák tömege ment tönkre az utóbbi években. Még százalékban sem lehet ma már beszélni a zsidó gaz-

dagokról, vagy akár rendes jövedelmüekről. Ezt nemcsak az illetékes helyi hatóságok tudják, hanem elfogulatlan ellenfeleink is megtudhatják, ha tájékoztatnák magukat az iparosokkal és kereskedőkkel, akik megmondhatják, hogy a zsidók fogyasztása, úgy iparcikkekben, mint élelmiszerekben szinte a semmivé zsugorodott össze. Mégis, honnan ered hát a tévedés a zsidók vag'yonai és jövedelmi helyzete tekintetében? A zsidóknak — ma már — csak néhány ezreléke gazdag és rendes jövedelmű. E néhány ezrelék egyrésze az élet minden megnyilvánulásában, úgy életmód, mint minden más téren, a legfeltűnőbb módon szerepel, amivel kihívja mindenkinek — kereszténynek és zsidónak egyaránt — az ellenszenvét. E néhány zsidó parvenü túlhangozása az életnek, éktelen szereplési lármája, mindenütt való jelenléte a fórumokon és ahol csak szerepelni és mutatkozni lehet, zavarja meg elfogulatlan ellenfeleink tisztánlátását, nem engedi, hogy lássák a zsidó tömegek nyomorát és, hogy meghallják a töméntelen zsidó nyomorgó és szenvedő jajkiáltását.

Egyáltalán, ez a szereplési vágy kiütözik a zsidóság jobbpozíciójú és úgynevezett vezetői rétegében, nemcsak társadalmi, hanem a zsidó felekezeti életben is. Ezek az elemek betegesen áhítják a hitközségek és egyéb zsidó szervezetek tiszteletbeli tisztségeit. Egyes hitközségi és chevrelai választásoknál a legcsúnyább személyeskedéssel alátámasztott hadjáratok folynak e tisztségek elnyerése érdekében. Sok esetben jelentékeny anyagi áldozatoktól sem riadnak vissza. Aki pedig elérte egyik másik tisztségét, görcsösen ragaszkodik hozzá. E tisztségekkel bizonyos templomi és egyéb felekezeti vonatkozású funkciók járnak, miket a világért sem enged el egyik vezetőségi tag sem. Minthogy azonban sok a vezetőségi tag és kevés a funkció, felaprózzák ezeket a funkciókat, hogy mindenkinek jusson. Nevetséges ez a tülekedés a kövedért, a megtiszteltetésért. Sok áldatlan széthúzás és ellenségeskedés volt és van ilyenek miatt a zsidóság kebelén belül. De átkos és szeren-

esetlen helyzetet provokált a zsidóság eme rétegének társadalmi szereplési láza a zsidó tömegekre.

Ez a szereplési mánia, a szervezett jótékonykodásnál is mutatkozik. A pesti neológ hitközség és szentegylet úgynevezett jótékonyági ügyosztályai nem egyebek, mint szervezett szereplési alkalmak. Amelyik szegény embernek nincsen kellő ajánlása, illetőleg protekciója ezen ügyosztálybeli tanácsos — vagy előljáró hatalmassághoz — és legtöbbször nincsen — az zárt ajtókra talál. Ha bebocsáttatásért könyörögnek a szegények, akkor a kezelő tisztviselők durván kiabálva, botrányt csapnak. Épületes látványokban lehet része a megfigyelőnek napról-napra a jótékonyági ügyosztályok ajtaja előtt. Ha már sikerül valamelyik szegény embernek több napi kilincselési tortúra után, a nagyhatalmú tanácsos meg előljáró urak magas színe elé kerülni, úgy előbb el kell szenvednie a legpöffeszkedőbb, legarrogánsabb lekiabálásokat, amíg egy pár fillér segítséghez jut. Tulajdonképen az volna az igazságos, helyes és praktikus, ha mindezeket a jótékonyági ügyosztályokat és az összes jótékonycélú egyleteket egyesítenék, katasztert készítenének az összes helyi szegényekről, akik valóban segélyre szorulnak. Ezeket a szegényeket emberi módon, nem megszegyenítve és vérig sértve és megfelelőbb mértékben lehetne segélyezni, sok adminisztrációs költséget takarítanának meg és sok egyéb előnnyel járna ez az egyesítés. Csak egyetlen egy nagy baj származna a központosításból. Sok előljáró, gondnok meg hasonló, maradna szereplési alkalom nélkül. Ezért kell megmaradnia a decentralizált anarchiának.

Világnézeti rétegeződés tekintetében elértük azt a szomorú eredményt, hogy egyes államokban a keresztény egyházak mellőzik a zsidó egyházakat a bolsevizmus elleni küzdelemben. Holott — kell-e még mondanunk? — a vallás és a bolsevizmus összeegyeztethetetlen! Már pedig ma az egész világon — tehát hazánkban is — a zsidók, életet áldozó ragaszkodásukban a hitükhöz, produkálják a mártírok tömegét. Igenis, meg kell mondanunk: a szakállas-kaftánosok és általában a konzer-

vativ, vallásos zsidók mártírok, mert gúny, szitok és üldözés dacára, ragaszkodnak vallásos, hitbeli meggyőződésükhöz, vallásos életformájukhoz. Az ő életmódjuk maga a legáldozatosabb, a leghősibb küzdelem a bolsevizmus ellen. Mégis, honnan ered a zsidók összetévesztése a bolsevizmussal? Azok az úgynevezett modern zsidók, akik megtántorodtak és áttértek, az ezzel tanúsított gyengejelleműségükkel, pápább a pápánál látszó kereszténységük fitogtatásával, más oldalról a zsidók ama rétege, amely teljesen közönyös a vallással szemben és álműveltségében — hozzá feltűnő módon — hangoztatja teljesen materiális, atheista nézeteit, tévesztik meg elfogulatlan ellenfeleinket is a zsidók jelleme, pozitív világnézete tekintetében. A térítések ügyében úgy vélik, hogy a kitért zsidók későbbi generációkban teljesen beolvadtak, ami nagy tévedés, de az első generációról a keresztényeknek maguknak is megvan a véleményük. Úgy járunk a kitértekkel, mint a zsidó theologia szerint, a sátán által a rosszra csábított emberekkel. Minél sikeresebb a sátán csábítása, annál inkább véli ezzel bizonyítani az emberek bűnösségét.

Mindenesetre tény az is, hogy régen jóakarátú, de hovatovább félrevezetett ellenfeleink végzetes tévedésében, a bűnös zsidó rétegek mellett, elszánt ellenségeinknek is jó részük van. Azonban ezeknek folyton megismétlődő, átlátszó rágalmi már régen lekoptak, hatástalanok volnának és képtelenek volnának már velük terrorizálni és félrevezetni felvilágosodott, elfogulatlan ellenfeleinket, ha az előbbieken aposztrofált kisebb bűnös zsidó rétegek öntudatlanul nem járulnának” hozzá elfogulatlan ellenfeleink tisztánlátásának megzavarásához.

Vizsgálódásunkban, hogy mi okozta a zsidóság ilymértü üldözését, le kell már egyszer szögeznünk, hogy nem lehet mindent a minden áron való gyűlölet rovására írni. Nem lehet azt mondani, hogy csakis annak tulajdoníthatjuk üldöztetésünket, mert a keresztény anyák zsenge gyermekeiket zsidógyűlöltre nevelik. Amely gyűlölet viszont a középkori vallási antiszemitizmus óta beidegződött a keresztényekben. És bár a vallási antiszemitizmus bázisa tévhitnek bizonyult, a beidegződött gyű-

lölet megmaradt. És ez a gyűlölet hazánk megcsonkítottságában meg a gazdasági depresszióban alkalmas ürügyet talált arra, hogy a zsidót, mint kipróbált és bevált bűnbakot és feszültség-levezetőt használja fel. Kétségtelen, hogy sok igazság van ebben! De kérdem, lehet-e azt feltételezni, hogy a keresztény magyar intelligencia, sőt a kimagasló prominens személyiségek, csakis a gyűlölet által vezettnék magukat, midőn a zsidók ellen a szigorúbbnál szigorúbb rendszabályokat léptetik életbe? Sajnos, van ennek tárgyi oka is bőven! Vessünk visszapillantást az emancipációra és az azutáni korszakra. Az emancipációval jogot nyertek a zsidók a bíróságok előtti egyenlőségre, szabad letelepedésre bárhol az ország területén, főiskolák látogatására, diploma szerzésére, ingatlanszerzésre, egyszóval polgári teljes egyenjogúságot kaptak. És mégis, az emancipáció nem volt teljes. Rangok és közhivatalok bizonyos fajtáit zsidó sohasem érthette el, még kikeresztelkedés árán sem, egyetemi tanárságot, tábornoki rangot sokszor kötötték az áttéréshez. Egyáltalán nem tartom szerencsétlenségnek, hogy egyes, kiválóan gazdag zsidók csak bárói, és nem grófi rangot értek el, bizonyos közigazgatási tisztségeket pedig egyáltalán nem kaphattak. Azok a rangok, melyeket mégis elértek, egyrészt éppen eléggé kegyetlenekké formálta őket a zsidóság iránt, másrészt éppen elég ellenszenvet váltottak ki a keresztény közönségből irántuk, aminek az áldozatai a zsidó tömegek lettek. Csak a tényt állapítom meg, hogy nem volt tökéletes emancipáció. Logikusan következik ebből, hogy dacára minden kúriai döntvénynek, a zsidóságot nemcsak felekezetnek, hanem igenis, idegen fajnak tekintették mindenkor az emancipáció óta is. Vagyis jogosak voltunk a polgári egyenlőségre, de nem voltunk jogosultak maradéktalanul mindarra, amire a keresztény fajmagyarok igényjogosultak. Hasonlással élve, mi zsidók fogadott gyermeke voltunk és vagyunk az anyának, a hazának, szemben a keresztény fajmagyarokkal, akik édes gyermekei a hazának. Ebből a párhuzamból sok minden egyéb is következik. Már a nekünk nyújtott egyenlőségért, amely egyenlőség teljesen elegendő a

polgári értékek felszínrehozatalára és kitermelésére — sőt amikre nem is olyan előnyösek azok a nagy rangok — teljes mértékben tartozunk gyermeki hűséggel, vér-, vagyoni és életáldozattal a haza-anyának. — Viszont mi, fogadott gyermekek mégsem mozoghattunk olyan otthonosan abban a nekünk ott-hont nyújtó hazában. Nem vindikálhatunk magunknak vezetőszerpet abban a nekünk idegen házban, hanem a vezetőszerpet mindenkor át kell engedni az anya édes gyermekeinek. Ha előfordul, hogy ama család közállapotai romlanak, kivetni való hibái vannak, az anya édes gyermekei néha elkövetik azt a hibát, amúgy otthonosan, testvéreikkel szemben, hogy agresszíve gyakorolják az egyébként jogos bírálatot, a fogadott gyermek ellenben, ha ugyan egyáltalán bírálhat, mert hiszen van az édes gyermekek között is eléggé érett és hozzáértő a bírálatra, semmiesetre sem teheti azt agresszív módon, hanem csak tárgyilagosan és előzékenyen, ahogy illik egy félig kívülállónak. Ha ez a fogadott gyermek mégis vezetőnek tolja fel magát — még, ha jól is vezet — és agresszív, magára vessen, ha végül megrendszabályozzák. — Most nézzük, mi történt az emancipáció után?

A zsidók ama rétege, amely úgynevezett modernsége, de igazában szabadosságra volt hajlamos, úgynevezett modern papjaik irányításával elsősorban is azzal ámították önmagukat, hogy a gettó korlátaival együtt a patriarchális, becsületes, zsidó élet üdvös korlátait is le kell rombolni. Azt állították, hogy tartozunk ezzel az egyenlőségnek és magyarságunknak. Tartozunk tehát mindama vallási törvényeket, amelyek úgynevezett külsőségekben nyilvánulnak meg, (szombati munka szünetelése, rituális táplálkozás, külső viselet és hasonlók) sutba dobni, hogy ne válasszon el semmi bennünket a magyarságtól. Persze, hogy az ily indoklás csak ürügy volt a szabadosságra. Mert utána következett oly vallási törvények lerombolása, (női törvények, templomi imarend) amelyeknek semmi közük az elválasztó külsőségekhez. Ez tehát nem vallásreformáció, hanem vallásrombolás volt. A vallásukhoz ragaszkodó katolikusokból és refor-

mátusokból ez a vallásrombolás nein helyeslést, hanem megvetést váltott ki. Utána következtek olyan dolgok, melyek már gyűlöletet eredményeztek. A gettóbeli kiskereskedők, kisiparosok, rongyászok közül sokan nagykereskedők, gyárosok, nagyvállalkozók lettek, ami magábanvéve ugyan hasznos közgazdasági fejlődés, de csak, ha a kellő mértéket betartják. Ámde itt az történt, hogy egyesek az egyedárusítások magukhozragadásával és később a trösztök és kartellek alakításával diktálták az ipari cikkek termelését és e révén az árakat. Ez a tevékenység bár legális eszközökkel történt, gyűlöletet váltott ki a társadalom széles rétegeiből. Sok zsidó korcsmáros meg rongyszedő összevásárolta a könnyelműségében anyagilag tönkrement néhány arisztokrata meg gentry elkótyavetyélt birtokait. Bár ez is legálisan történt, mégis nagy ellenszenvet váltott ki és gyűlöletet provokált.

A modern zsidó papok által félrevezetett modern zsidó tömegek, a gyermekeiket, a zsidó tanulmányok teljes elejtésével, csakis a világi tudományok tanulására adták az előttük megnyílt középiskolákba. Ezekből az if jakból kerültek ki nagytudású diplomások, közülük ragyogó tudású jogászok, újságírók. Eme nagytudású zsidó jogászok, mint ügyvédek, minden adódó alkalmal, bírósági tárgyalásokon stb. nem éppen előkelő, higgadt módon — bár lényegileg a logika és a jogtudomány fegyvereivel, de egyben — a legagresszívebben, pökhendi módon hengerelték le tárgyaló ellenfeleiket, ellenpárti ügyvédet, ügyészt. Elképzelhető, hogy milyen érzelmi nyomokat hagyott ez a keresztény jogászi társadalomban. Sokan, nagytudású zsidó ügyvédek politikai mozgalmakban vettek részt ugyanilyen szerepléssel, sőt többen képviselőiséget is nyertek. Nem a legnagyobb öröme a keresztény intelligenciának. Sok diplomás zsidóból újságíró lett. Mint ilyenek ők honosították meg a legélesebb hangnemet a közállapotok bírálatában. A bírálat lényegileg legtöbbször alapos és indokolt volt, de zsidó újságírónak, ha volt és van mondani-valója, úgy kötelessége lett volna a zsidóság ügyeivel foglalkoznia. Volt és van ott tennivaló éppen elég. A közállapotok bírála-

tát pedig egészein nyugodtan átengedhette volna arra hivatott keresztény újságírónak. És, ha már vették maguknak a jogot a bírálatra, úgy legalább nem pökhendi, agresszív, fölényeskedő, mindent és mindenkit kigúnyoló, lepocskondiázó módon. A törvény ugyan nem gátolta, de nekik, mint zsidóknak, eszköznek kellett volna lenniök. Tudniok kellett volna, hogy tüzet szítottak ami lappangva, lassan terjed, amíg fellobban és elhamvaszt mindent.

Itt keresendő az antiszemitizmusnak egyik főoka.

Mindezek az önző, harácsoló, közgazdasági nagyságok, szertelenül és telhetetlenül birtokot vásárló nagybirtokosok, arrogáns, mindent, mindenkinél jobban tudó, furfangoskodó ügyvédek, politikai babérokra vágyó jogászok, közéleti tisztességet védők gyanánt magukat feltolt zsurnaliszták, nagyon is otthonosan érezték magukat. Nem vonták le a konzekvenciákat a mellékkörülményekből arra, hogy ők bár jó magyarok tartoznak lenni és azok is voltak és azok ma is, de mégis zsidók, akiknek mértéket kell tartaniok. És bár mindazt, amit cselekedtek és elkövettek, keresztény magyarok is cselekedték, de nekik, mint zsidóknak mégsem lett volna szabad ugyanezt cselekedni. Éppen azért, mert zsidók és csak fogadott gyermekek.

De ha ezek az eltévelyedettek vakok voltak és nem láttak egy orrhossznál tovább, hol voltak és vannak a széleslátókörű világi és papi vezetők? Ámde a vezetők még tömjéneztek és ösztönöztek. Ők az igazi bűnösök. Holott nem is kellett volna oly nagy, bölcs előrelátás ahhoz, ami bekövetkezett. Évtizedek óta, jóval a háború előtt, nemcsak az elvakult és fellázított cselélekből, hanem igenis a keresztény intelligenciából, mind többen és többen hangoztatták, hogy van zsidókérdés. Úgynevezett világi és egyházi vezetőink azonban süketek és vakok voltak, ők az igazi bűnösök. Kiragadom még a zsidó nagybirtokosokat egy megállapítás céljából. A sors iróniája, a nemezis, Isten ujjja, hogy amit a rongyszedő, a korcsmáros zsidó ős birtokot összevásárolt, azt az ivadékok, többnyire már, mint keresztények, illetve, mint áttértek, az ismert nagyúri könnyelműséggel, exotikus vadásza-

tokkal, külföldi utazgatásokkal, lóversennyel, kártyával, könnyelmű gazdálkodással elherdáltak.

Ezekben vélem a mai antiszemitizmus belső okait. Csupán egy a látszólagos szerencsétlenségünk. Hogy ezek miatt a bűnösök miatt kell az egész zsidóságnak szenvedni. De ez a végzetünk. Ezekkel, az egyénekre fájdalmas eszközökkel szorítja reá a gondviselés az egyetemes zsidóságot, hogy tegye lehetetlenné e romboló elemek garázdálkodását és hogy ne merüljön el a népek tengerében. És nem is fog elmerülni soha!

KONKLÚZIÓ.

A vallástalan zsidók és pöffeszkedők ne háborodjanak fel azon, hogy megbántották magyarságukat, önérzetüket, hazafiaságukat. Magaviseletükkel egyenesen kiprovokálták ezt a bánásmódot. Itt is beigazolódik bölcseink szentenciája; כִּי מַכְבְּדוּ אֶתְכֶם וְכֹזְבֵי יִקְלְלוּ Szól az Örökkévaló: „Akik engem tisztelnek, azokat én is tisztelem és akik engem gyaláznak, meggyaláztatnak!” Sérelmezett, de igazságos megbántásuk fölötti kesergésük helyett inkább eszméljenek reá, hogy ártatlan zsidó tömegek szenvednek miattuk. Papjaik pedig ne sírjanak krokodil könnyeket a sok áttérés, hitehagyás miatt. Az ő nevelőmódszerüknek, vágy még inkább nevelésük teljes hiányának logikus és kimaradhatatlan következménye: a hitehagyások tömege. Közönység és papok revideálják magatartásukat, míg nem szakad reánk a nagyobb tragédia.

AZ ÖSSZZSIDÓSÁGHOZ!!!

A zsidók ellen hozott törvények enyhítésére és majdani megváltoztatására nincs alkalmasabb eszköz, mint az állampolgári kötelességeink buzgó teljesítésén kívül — amiben nincs is hiány — a visszatérés a jó, igaz, becsületes zsidó élethez, amiben elsősorban az összetartozás van benne. Ez nemcsak vallásunk parancsa, kötelességünk a zsidó közösséggel szemben, hanem okulva az országon kívül tapasztaltakból is, kötelessége minden zsidónak a saját és családja egyéni érdekeivel szemben is. *Csak ez s e g í t ! !*

NÉHÁNY SZÓ MÉG A VALLÁSRÓL.

A következő megállapítások csakis a nem-orthodoxokra vonatkoznak.

A nem-orthodoxok zöme szinte teljesen eltávolodott a zsidóságtól. A zsidó vallás három alappillérét szinte teljesen negligálják.

Nem tartják a szombatot, amellyel a zsidó hitet tesz amellett, hogy az Örökkévaló hat napon át teremtette meg a világot és a hetedik napon nem megpihent, mert Neki nincs szüksége pihenésre, hanem szüneteltette a teremtést, a produkciót. Ezért tehát nekünk zsidóknak szombaton nemcsak pihenni kell a hat napi munka után, hanem minden legcsekélyebb produkciót is szüneteltetni kell. Aki tehát nem tartja a szombatot, nem hiszi a világ teremtését, az Örökkévaló létezését. Ezekből kerülnek ki az istentagadók, a felforgatók.

Hogy mi a munka és mi a produkció, annak a részletes fejtegetése nem e szűk keretbe való. Mégis meg kell említenünk, mint tilos produkciót: 1. a hangszeren előadott zenét (mert a neológ templomokban éppen szombaton és ünnepnapokon szól az orgona a zenei harmónia kedvéért és az ünnepélyesség állítólagos emelésére), (ami egyébként ettől függetlenül is tilos) és 2. a sportot, amelyet a palesztinai balpárti zsidó közösségek a szombati és ünnepnapokon űznek. Persze nemcsak produkciót, hanem kimondott munkát is enged meg magának a nem orthodox zsidóság szombaton és ünnepnapokon. A szombat és ünnep náluk oly munkanap, mint bármelyik más köznap. Kevesen mégis azzal különböztetik meg a többi munkanaptól, hogy bemennek

a templomba, de csak kevesen ájtatos, bensőséges imádkozás végett, a legtöbben a kántort hallgatni, zenét élvezni mennek. Profanizálják a templom és a szombat szentségét. Egyébként a közönség olyan, mint a kántorok és a kántorok olyanok, mint a közönség. A kántorok olyan zsidótlanak, vallástalanok, mint a közönségük. A legszentebb zsidó törvényeket szegik meg. De bent a templomban is az imádkozásuk üres, felületes, léleknélküli litánia. Csak a zenei harmóniára, az együttes kifogástalan összeműködésre ügyelnek. Ebben valóban tökéleteset nyújtanak.

De ez nem ima, hanem csak zene s így a templom profán hangversenyteremmé válik. Sok nem-orthodox templom homlokzatán díszlik a bibliai idézet **ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם** „Alkossatok nekem szentélyt, amelyben lakozzam!” Ám megfelelnek a másik bibliai parancsról **את שבתותי ושמרתם מקדשי חראו** „Tartsátok meg szombatjaimat és azután féljétek szentélyemet.” A szombat megtartása előbbre való a hangversenycsarnokká profanizált még oly díszes templomnál is.

Második alappillére a zsidó vallásnak, a férjes nők tisztasági törvényeivel kapcsolatos szabályok a férj és feleség közti testi érintkezésre vonatkozólag. A nem-orthodox zsidók zöme nem tartja ezeket a törvényeket. Ezért lazult meg a híres zsidó erkölcs, a híres zsidó tiszta családi élet, ami már alig van, a zsidóság eme rétegében. Hanem van nagy számban házasságtörés, erotika, pornográfia. — A zsidó törvény szerint a női tisztasági törvény be nem tartásával született gyermek zsidó valláserkölcsei törvény szempontjából **בן דגדג** tisztátalan asszony gyermekének számít. A biológiai törvényszerűség kimutathatása nélkül is tapasztaljuk csalhatatlan, szent talmudunk megállapításának valóságát. Az ilyen utódokból kerülnek ki a társadalom szemtelenjei, arrogánsai, felforgatói.

A zsidó vallás harmadik alappillére a rituális táplálkozás. Itt sem láthatjuk górcsóvel a lelki baktériumokat, de tény az, mert látjuk, hogy a nem rituálisan táplálkozó zsidók szellemileg, lelkileg eldurvulnak, végül teljesen szívtelenekké, hitetlenekké

válnak. Csakis ezek közül kerülnek ki a felforgatók. Soha egyetlen egy vallásos zsidóból nem lett felforgató!

Amit pedig legelsősorban kellett volna említeni, hogy az a zsidó férfi, aki (bizonyos kivételes esetektől eltekintve) nincs körülmetélve, az még vallásos zsidónak sem mondható. Az nem is zsidó! Sokan, vannak ilyenek, a nem orthodox zsidóságban.

Csak természetes, hogy ezek mellett a főbűnök mellett a zsidó plebs köztudatában kevésbé fontosaknak vélt zsidó törvényeket eo ipso nem tartják meg.

A nem orthodox zsidóság zöme nem imádkozik sem taliszban, sem tfilinben, sem semmiképen. Nem tartja a peszachi szigorú chamec (kovászos kenyér, erjedéses élelmicikk élvezetének tilalma) törvényét. Ebben a vonatkozásban egyenesen nevetséges, hogy sokan peszachkor, a kenyér mellett, a maceszt is élvezik, hogy mégis — mint mondják — legyen valami emlékeztető a peszach ünnepére. (Vagy azért, mert szeretik. Hiszen keresztények is veszik, mert szeretik.) Meg sem gondolják, hogy ezzel sokkal láthatóbban fumigálják a szent peszachot. Ennél már sokkal becsületesebb, hogy ott, ahol kenyeret esznek peszachkor, maceszt egyáltalán ne fogyasszanak. Szomorúan nevetséges, hogy a pesti kongresszista (neológ) hitközség jótékonycélú ügyosztálya egyáltalán nincs tekintettel erre a fontos körülményre. Sok vallástalan, peszachot nem tartó, de protekciós zsidó családnak adnak ingyen maceszt. Viszont sok vallásos, peszachot szigorúan tartó szegény zsidó, ha nincs protekciója, egyáltalán nem kap maceszt.

Szólnom kell az orthodoxoknál tapasztalható kirívó hi¹bakról, vallási és ezzel összefüggő kérdésekben.

Itt van például egyes nagyobb hitközségek kántorainak kérdése. Mindjárt a „kántor” szó és hivatás súlyos eltévelyedést jelent. A közönségnek a templomban nem zeneművészeti élvezetre és kántori énekteljesítményre volna szüksége, hanem bensőséges imát mondó oly előimádkozóra, aki intakt, jámbor, vallásos, erkölcsös, becsületes zsidó életével, érdemes és hivatott arra, hogy bensőséges imájával együtt, közönsége ájtatos imá-

ját vigye az Úr trónusa elé. Az előimádkozásnak persze nem kell éppen monotonnak lennie, de nem is énekművészeinek. Teljesen elegendő és nem is való más, csak a régi és ma is használatos, gyönyörű, zamatos zsidó imaritus, liturgia és annak vidékenkénti változata. Ez a ritus szívreható, szívet megmozgató és magábaszállásra készítő. Ennél több ének és zene már műélvezet, az ösztönökre hat és az erotikával kapcsolatos, tehát az ima céljával éppen ellenkező hatást vált ki a hallgatóból. Az előimádkozónak alaposan érteni és átérezni kell az előadott imát. Ezzel szemben a kántor minden figyelme arra koncentrálódik, hogy az énekkari együttesében cholilo ne legyen egy disszonáns hang, ami (ez a figyelem) csak az ima bensőségének és áhítatának rovására megy. Nagyon sok kántor nem is érti az ima szövegét. Nagyon sok kántor — az orthodoxoknál is — elsősorban művésznak tudja magát és csak azután zsidónak. A művészekre pedig — szerintük — nem kötelezők teljes szigorral a társadalmi és vallási törvények és szabályok. Hát még az énekkarban levő ifjak és gyermekek! Ezek talán az imára gondolnak, midőn a karmester intésére ügyelnek? Az ilyen személyek és az ilyen imák lehetnek-e szószólói a közönség bensőséges áhítatának? Nevetséges egyes sakterok és segédkántorok előimádkozása is. Ők valóban a régi ritus szerint imádkoznak elő. Illetőleg így kellene előimádkozniok, de sajnos kiforgatják. Azt hiszik szegények, hogy a kiforgatással megszépítették az imát, vagy legalább is, ezekkel a variálásokkal muzikálisaknak látszanak a közönség előtt. Mily szomorúan komikus ez mind! Minden, a közönség műélvezetére és tetszésére megy ki. A magas „C” kivágása, a muzikalitás a fontos, nem az ima! Egy-két sikerültebb kántori produkció extázisba hozza a közönséget. Az imát meg lélektelenül mormolják. A közönség egy része sajnos itt is nem az ima áhítatában elmélyedni, hanem teli gyomorral, a táplálkozás élvezete után, a zeneművészet élvezetére jön a templomba. Egy zsidó szent tudós így magyarázza a próféta szavait **נתנה עלי בקולה על בו שנאתיה** „Izrael közössége panaszkodott és lázongott, rossz sorsa miatt, (ahelyett, hogy megterne) ezért

gyűlöltem meg!” A bölcs, szent tudós így magyarázza: a hangoskodó, léleknélküli kántori imádkozást gyűlölöm és megvetem.

Végzetes hibája sok vidéki orthodox hitközségnek, hogy a hitközségi pénzbevétel fokozása céljából, vagy más oppor­tunista célból, befogadnak maguk közé tagokul teljesen vallás­atlan, zsidótlan életet folytató zsidókat. Ott is, ahol neológ, vagy satusquo hitközség is van. Sőt vezetőszerpet is juttatnak ezeknek. Ezek a vallástalan, zsidótlan vezetőségi tagok, hitköz­sé­gi elnökök, határoznak és döntenek lényeges vallási és a hit­élettel szorosan összefüggő személyi kérdésekben. Ezeknek a vallástalanoknak persze nem fontos, hogy papjaik elsősorban intakt, intranszigenz, vallásos emberek, szókimondó, bátor mora­lizálok, másodsorban zsidó vonatkozásban talmudtudósok s csak harmadsorban jó szónokok s representálóképesek legyenek, hanem ellenkezőleg olyanok kellene­nek, akik kompromisszumozók, megértők, elnézők a közönség bűneivel szemben. Fentjel­zett vallástalanok döntenek a sakterok felvételéről, ahol megint nem a vallási, hanem minden egyéb szempont a döntő. Ezek a vallástalanok döntenek a rituális fürdő ügyében, holott sem ők maguk, sem feleségeik sohasem használják, ami a nőknél egyike a főbűnöknek. Döntenek a kóser húsról, holott ők maguk tréfót esznek. Sőt tréfó háztartást vezetnek, sertést ölnek.

Vagy itt van egyes orthodox papok hechseradási témája. A hechser az a bizonylat, mit az orthodox pap ad egyes gyá­raknak, vagy üzemeknek, az üzemükben gyártott élvezeti cik­kekről, hogy azok gyártása az illető pap vallási ellenőrzése és felügyelete mellett történik és ezért ezek az élvezeti cikkek vallási, rituális szempontból élvezetre megengedettek. Ez így teljesen rendben van! De az ekörüli anomáliák! Elsősorban ami általános, hogy ezekért a hechserekért a papok nagy díjakat szednek, ezzel valósággal reászabadították a gyárost a vallásos közönségre és ő ennek az örve alatt, lehetetlen magas áron hozza forgalomba a gyártmányait. Holott meg lehetne találni ezeknek a visszaéléseknek gátló eszközét. De ettől az antiszoci­ális körülménytől függetlenül, egyes hechsertadó papok fiai és

egész atyafisága, fényesen fizetett tisztviselői az illető gyárnak. Nem vallási felügyeletre, hanem rendes alkalmazotti munkára. Már pedig ez összeférhetetlen a hecsher minden gyanún felülállásának kényességével.

Vagy itt van a sakterok dotálásának kérdése. A sakterok működése: a sachtolás, a zsidó közönség rituális táplálkozásával, tehát a vallás egyik alappilléreivel függ össze. A sakterok eme funkciója jelentősebb és felelősségteljesebb a pap bármelyik funkciójánál. Mégis úgy a tekintélye, mint a fizetése csekély-mérvű, aminek súlyosan hátrányos kihatása van a sakterok családjaira anyagi és erkölcsi tekintetben. Ezzel függ össze, hogy sok orthodox hitközségben megelégszenek azzal, ha a sakter a sachtolás technikáját tudja, de általános zsidó tudománnyal nem kell rendelkeznie.

Azután itt van egyes orthodox papok női családtagjainak a magaviselete. Éppen úgy rúzsozzák, dekoltálják magukat, strandolnak, sportolnak, moziznak, mint bármelyik más polgári nő. Ami a pap tekintélyének és moralizálása hatásának rovására megy.

Ott tartunk már, hogy bölcseink szavai itt is valóra válnak:

עשה לך רב וקנה לך חבר ודמי דין את כל האדם לכהן זכות Ne csak válaszd, hanem szükség esetében teremtsd, neveld is meg magadnak a papodat, figyelmeztess a hibákra, barátságosan, jóakarattal, továbbá akár áldozatok árán, szerezz magadnak társat, aki veled élvén, meggátolt téged a vétkezésben. De ha hibákat találsz az ő életmódjukban, vagy környezetükben, úgy találj enyhítő-körülményeket és kíméletesen bíráld el azokat. Ne csak az egyszerű embert, hanem את כל האדם mindenkit, még a papot is, kíméletesen kell bírálni. Jóllehet vele szemben tulajdonképpen szigorúbb mértéknek kellene érvényesülni.

Az orthodoxok is tehát szálljanak, magukba és nemcsak nevük szerint, hanem valóban legyenek vallásos, jó, becsületes zsidók.

Az orthodox rabbik és világi vezetők működése sem kifogástalan, A legtöbb orthodox rabbinak időnként tartott német-

vagy jiddis-nyelvű prédikációját, csak a legidősebb generáció érti meg. Holott a fiatal generációnak van leginkább erre szükségére. De ha értenék is, akkor is hatástalan maradna. Mit érnek a prédikációk, ha a gyakorlatban semmit sem tesznek a hit megszilárdítására! Sőt, éppen az ellenkezőjét teszik ennek! Mielőtt rátérnék ennek taglalására, megvilágítom a német és zargon, illetve jiddisnyelvű templomi prédikáció keletkezését és hátterét, általában eme nyelvek elterjedését a zsidóság széles rétegeiben. — A zsidó állam megszűnésekor, a szétszórás elején, a zsidók társalgási nyelve, az uralkodó héber mellett, a görög és arameus volt. A rómaiak, a zsidók leigázása után, hogy a zsidók megismétlődő lázadásait megelőzzék, nagyobb zsidó tömegeket tereltek el Palesztinából a római birodalom anyaországába: Itáliába és a hódított területekre: Spanyolországba, Németországba és másfelé. A Palesztinában meghagyott zsidók megmaradtak a zsidó kultúrában és a héber nyelv használatában. Eilenben a kivándoroltatott zsidók, az őket ért sok viszontagság közepette, az évszázadok folyamán, mindinkább elfelejtették ősi héber nyelvüket, amely nyelv a héber tudósok és költők körére korlátozódott. A zsidók zömének ellenben mindenütt a befogadó népek nyelve lett az anyanyelve. A középkori németországi zsidóüldözések folyamán nagy zsidó tömegek kerültek Lengyelországba, Magyarországra (ahol egyébként azelőtt is voltak zsidók) és Keleteurópa többi országaiba. Ezek a zsidók, előbb, mert gettókban, zárt zsidó településeket alkottak, utóbb a gettók megszűnésekor konzervativizmusuknál fogva, ragaszkodtak meghonosodott német anyanyelvükhöz, amely német nyelv azonban — a Németországból kikerült zsidóknál, elveszítvén kapcsolatát a németországi nyelvfejlődés folyamatával, — elkorcsosodott és az újabb befogadó népek nyelveinek elemeivel (magyar, szláv, román) keveredett össze. Hogy a zsidók jelentős rétegénél a német vagy jiddis nyelvhez való ragaszkodásnak nem közöny a hazai nyelvvel szemben, hanem tisztára konzervativizmus az oka, bizonyítja az, hogy az ezt a nyelvet leginkább használó konzervatív vallásos és jelleg-

zetes külsejű zsidók tömege, Nagymagyarország legexponáltabb nemzetiségi vidékein volt egyben a magyar nyelv és kultúra lelkes terjesztője, amivel ki is hívta maga ellen a nemzetiségek gyűlöletét. Bizonyíték továbbá az is, hogy a spanyol zsidók a középkori spanyolországi zsidóüldözések következtében különböző országokba elkerülve, ma is spanyolul beszélnek egymás közt. — A német vagy zsargon nyelv az idők folyamán, úgyszólván szent ereklye lett a keleteurópai zsidóknál. A magyar nyelv, bármily drága és becses volt a zsidóknál már a múltban az emancipáció előtt, mert a magyar levegővel magukba szívták a magyar kultúrát is és különösen utána hálából is a velük szembeni toleranciáért, mégis templomi funkció szempontjából, bizonyos mérvben profán nyelvnek tekintik a német vagy jiddis nyelvvel szemben, némileg hasonlóan a római katolikusok, liturgiái latin nyelv használatához. Ez annál kevésbé hibáztatható, mert a konzervatív vallásos zsidóság a zsargont bizonyos vonatkozásban a héber nyelvnek is elébe helyezi. Ugyanis a cionista mozgalom egyik programmpontja a héber nyelv kultiválása. Minthogy a cionista világszervezet nagy többségében konzervatív értelemben vallástalan, különösen a magyarországi konzervatív vallásos zsidók a cionista mozgalommal együtt az ennek a sikerét előmozdító héber nyelv kultiválását is ellenzik. De azért is, mert a cionisták a héber nyelvet nem a konzervatív felfogás szerinti szent nyelvként kezelik, hanem köznapi foglalatosságukkal, sőt vallástalan életmódjukkal profanizálják a szent héber nyelvet, a **לשון הקודש**-t. A cionizmust és velejáróját a héber nyelvet és kultúrát, úgy a konzervatív, mint a liberális zsidóság egy további és ezúttal közösen vallott szempontból is ellenezte. Ugyanis azt vélték, hogy a kormány, bár legalizálta a cionista mozgalmat, mint nem államellenest, mert hiszen a cionizmus nem konspirál idegen állammal a magyar állam ellen, de mégsem tekinti a magyar államhoz teljesen hűségű mozgalomnak. A cionizmust, a magyar nemcionisták vélekedése szerint, a kormány a nemzethűség csökkenésének tekinti, mert ez a mozgalom zsidó tömegeket akar kivándoroltatni, ami nem hasznos az

államnak. Hogy ez mennyire téves elképzelés volt, ezt két körülményből már régen meg lehetett állapítani. Az egyik az, hogy a Szovjetet és Törökországot kivéve, a kormányok a cionizmust mindenütt nemcsak nem ellenezték, hanem elő is mozdították és mozdítják a gyakorlatban is követett oly céllal, hogy azokat a zsidókat, akik bármily okból nem tudnak vagy nem óhajtanak eddigi hazájukban megmaradni, segítsék a Palesztinába való kivándorlásra. Az a mozgalom tehát, amelyet sehol a világon nem tekintenek bűnnek a nemzethűség ellen, Magyarországon sem lehet az. Ellenkezőleg, az csak hasznos az államra. A másik körülmény pedig az, hogy a magyarországi jobboldali irányzat a nagy háború vége óta soha sem lankadt, hanem ellenkezőleg mindig erősödött. Ez az irányzat pedig már keletkezésekor örömmel értett egyet a cionista mozgalommal: minél több zsidó kivándoroltatásában. Bűne a minden pártállású magyar zsidó vezetőknek, hogy nem értették meg az idők szavát. Pedig a jobboldali irányzat eléggé igyekezett ezt velük megértetni.

Vezetőink sajnos csúfosan megbuktak előrelátásból és népszerűségi ismeretből. Mily fejlődési fokon állna Palesztina ma és mily konszolidált zsidó existenciák volnának ma itt Magyarországon, ha az egész magyar zsidóság évtizedek óta szervezetten, teljes áldozatkészséggel karolta volna fel a cionista mozgalmat! A kísérőkörülményekből következtethető, hogy vázolt körülmények között nem került volna sor a mai állapotokra. — Visszatérve a héber nyelv kérdésére, a cionisták a héber nyelvet nem tekintik szent nyelvnek. Elvégre — azt mondják — Palesztinában, a zsidó állam fennállásakor, erény és bűn, köznapi és szentség, mind a héber nyelv és kultúra keretében zajlott és a jövőben is, ha a zsidó állam ismét megalakul, ismét csak úgy lesz. A héber nyelv is, tehát — mint minden más nyelv — az élet nyelve. A konzervatív felfogás azonban cáfolja ezt a beállítást. Való igaz, hogy ez így volt a fennállott zsidó államban, a héber nyelvvel és kultúrával kapcsolatban. De meg is bukott az a zsidó állam, amelyben jelentős zsidó rétegek profanizálták a szent héber nyelvet és kultúrát megszenteltették a

szent zsidó életet és az akkori vezetők ezt túrték és nem léptek fel erélyesen a rombolók ellen. Hogy pedig a jövőben mi lesz? Nos tehát, meg kell mondani: Hisszük és valljuk, hogy nem is tartós az a zsidó közösség, amely már intézményeiben nem a tóra szerinti életre rendezkedik be! Hisszük és valljuk, hogy a zsidó állam újra feltámad a mi igyekezetünkkel és a Mindenható segítségével — igenis — a Messiás eljövetelkor, a zsidó nép és a világ összes népei javára és üdvére. A Messiás eljövetelkor pedig valóban megszűnik a bűn, az erőszak, az ököljog, az öldöklés. A zsidó vallásnak — és minden vallásnak — ez a végcélja. A látszólag külsőleges szertartások, a szabadosság, szerzetelenség, erkölcstelenség kordászorítását, a társadalmi erkölcs uralomrajutását segítik elő. Azt mondtam, hogy a zsidó állam újra fel fog támadni a Mindenható segítségével, de a mi igyekezetünkkel is. Segíts magadon, az Isten is megsegít! Ezt az igazságot is a tóránkból vették a népek, וברכתך בכל אשר תעשה. Megáldlak cselekedeteidben, mondja az örökkévaló. Cselekedni kell! Nem lehet várni a sültgalambot az égből. Érvényes ez a zsidó állam feltámasztására is. Vallási parancs a ישוב ארץ ישראל Zsidóország betelepítése a Messiás eljövetele előtt. De nemcsak szentekkel, akik meghalni mennek oda, hanem gyakorlati emberekkel is, akik a zajló életet viszik oda. Ámde csakis tóránkszerinti gyakorlati zsidó életet. Ez az a pont, amelynél a magyarországi konzervatív rabbik, a tévesen értelmezett és alkalmazott magyar nemzeti hűséget, vallási aggályaikkal is tetézve elgáncsolták, a zsidókra és egyben a magyar államra is hasznos cionista mozgalmat. Elvégre, ha jogos is volt az ellenkezésük a cionista világszervezet vallástalan, zsidótlan tömegével, meg ugyancsak vallástalan, zsidótlan vezetőségével szemben és, ha a konzervatív Mizrachi szervezet méltán nem volt nekik eléggé megbízható vallási tekintetben, mert éppen azért, mivel aránylag kevés vallásos zsidó csatlakozott ehhez a szervezethez, csekély számarányánál fogva nem érvényesíthette eddig vallásbeli követelményeit a cionista világszervezet által létesített intézményekben és különösen az intézményeken kívüli zsidó élet-

ben, hanem loyális és engedékeny volt eddig a cionista világszervezettel szemben vallási téren — miért tiltották és talán még ma is tiltják az orthodox zsidóságnak az Agudába való szervezkedését? Hiszen az Agudába külföldön a legkonservatívabb zsidó rabbik és a legkonservatívabb meg a legvallásosabb zsidó tömegek tartoznak! E tilalomnak különösen a vallásos ifjúság, vagy mondjuk a konzervatív, vallásos szülők gyermekei körében mutatkozik a romboló hatása. Az ifjúság a saját érdekében, szüleik tudta nélkül, sokszor tilalma ellenére szervezkedett cionista ifjúsági pártokban, de irányítás nélkül magára hagyatva, sokszor szélsőséges pártokban (cionista balpárt). E szélsőséges pártok, atheizmusra, a család megtagadására nevelik tagjaikat. Jellemző erre egyik népdaluk, melynek mottója bölcs Salamon király egyik mondásának paródiája. A bölcs mondása így szól: **שמע בני מוסר אביך ואל תמוש חורת אבך** Hallgasd meg fiam atyád tanítását és ne hagyd el anyád oktatását. A balpárti cionisták így variálják **אל תשמע בני מוסר אביך ותמוש חרת אבך** Ne hallgasd meg fiam atyád tanítását és hagyd el anyád oktatását. A család megtagadása a balpártiaknál különben úgy értendő, hogy az ifjak nem állhatnak helyt meggyengült existenciájú szüleikért és zsenge testvéreikért, mert minden erejük és áldozatuk a zsidó közösségé, a zsidó nép jövőjéé, Palesztina felépítéséé. A család ilyenén megtagadása megnyilvánul egyrészt abban, hogy ezek az ifjak elszakadnak családjuktól, elmennek Palesztinába és így megszűnnek családjaik támaszai lenni, másrészt abban is, hogy már itt is, amíg családjaik körében vannak, pártmozgalmi tevékenységüket, polgári foglalkozásuk rovására túlzásba viszik, majd pedig teljesen elhanyagolják polgári foglalkozásukat, úgy, hogy nemcsak megszűnnek már itt is családjaik támaszai lenni, hanem családjaik terhére válnak.

Amilyen eszményi ez a tanítás az egyik nézőszögből, oly bűnös és kegyetlen a másikból. Mert ki gondoskodik a szegény zsidó családokról, ha nem a saját ifjaik? Talán a zsidó vezetőségek és intézmények, amelyek frázisokat és néha alamizsnákat

dobnak a szegény zsidó családoknak? Ilyen pártnevelés következtében szegény zsidó családok ezrei pusztulnak! Nem is szólva arról, hogy ez a paródia nemcsak anyagi, hanem zsidó vallás-erkölcsi térre is szól. Hihetetlen, hogy a Magyar Cionista Szövetség, amelynek égisze alatt működik a balpárt is és a balpártiak Mentorai, tudnának ezekről a dolgokról! Jó volna, hogyha ezek a vezetőségek, egy kicsit utána néznének ennek a rombolásnak és lenyesnék a bűnös túlzásokat. Ne tegye őket elfoglulttá az a kétségtelen érték, amit e szélsőséges pártok működése jelent cionista propagandában és anyagiak önzetlen gyűjtésében cionista célokra. Ennek az értéknek elképzelhetetlen sokszorosa az a rombolás, amit véghez visznek lelkiükben az ifjúságnál és anyagiakban a családok ezreinél. Az ő működésük jelenlegi formájában nem Palesztínaépítés, hanem a rothadás csiráját veti el. Ezek az ifjak tetszelegnek maguknak új és legújabb bölcséleti találmányaikban és az ő általuk is elismert autoritások közönyösek vagy rövidlátók e végzetes veszedelemmel szemben. — Említettem a magyarországi orthodox rabbik nem kifogástalan működését. Hozzáteszem, hogy különösen az orthodox ifjúság nevelése vonatkozásában. Legelsőbbben itt vannak az orthodox elemi iskolák. Ezekben, létezésük óta (orthodox tanítóképző nem lévén) (tanítónőképző is csak egy pár év óta van) alkalmaznak a pesti neológ tanítóképzőből kikerült tanítókat, akik a képzőben bibliakritikát tanultak, szabad gondolkodásban, nem konzervatív vallásos zsidó szellemben nevelkedtek. Ezek a tanítók becsületesen teljesítik a kötelességüket, de csak neveltetésük szerint és — tisztelet a kivételnek — képtelenek orthodox vallásos zsidó szellemben nevelni a reájuk bízott gyermekeket. Ez a megállapítás leginkább a múltra szól. Ma már talán más a helyzet ebben a tekintetben. A képzői nevelés is talán már konzervatívabb szellemű és az orthodox iskolákba újabban került tanítók is igyekeznek az orthodox szellemhez igazodni. De eddig is generációk kerültek ki a régebbi tanítók modern neveléséből. Leginkább ezekből a régebbi generációkból fejlődtek a névleges, felemás orthodoxok. Ezért is volt az kü-

lönösen régebben, hogy szigorúan orthodox konzervatív zsidó szülők teljesen szabotálták az orthodox zsidó elemi iskolákat és inkább a keresztény, felekezeti vagy állami iskolákba küldték a gyermekeiket, ahol azok nem részesülhettek ilyen „zsidó” nevelésben. Az elemi iskolákból kikerült ifjakat az orthodox rabbik — az orthodox vallásosság magasztos céljának megfelelően — a jesivák látogatására lelkesítették. A jesivanövendékek, tudományuk, vallásosságuk és jámborságuk révén nagy megbecsülésben részesültek a legjobb orthodox zsidó körökben. Sokan közülük, szegény szülők gyermekei is, orthodox gazdag zsidó családokból nősiülhettek. Ámde a legtöbb jesivanövendék mégis csak vegetatív existenciát ért el meglelt családos korában. Utóbbi években azonban a jómódú orthodox zsidók, leányaik férjhezadásánál már nem nagyon tülekednek a jesivanövendékek favorizálására, hanem csupán világi és gazdasági elhelyezkedési szempontok a döntők, az orthodox szellem és életmód folytatódásának a rovására is. Sőt mi több, tömegben vannak már orthodox zsidók és szép számmal orthodox hitközségek, akik illetve amelyek csak névleg orthodoxok, valójában azonban vallástalanabbak, mint sok, az orthodox rabbik által annak idején megbélyegzett és kiátkozott statusquo zsidók és hitközségek, ami további elkülönülésre, az úgynevezett szefárd, szigorúan konzervatív hitközségek vagy pártok alakulására vezetett. Azok az orthodoxok pedig, akik vallásosak, illetve szigorúan megtartják a szertartásokat, vájjon valóban vallásosak-e, midőn, mint munkaadók visszaélnék a szombattartó alkalmazottaik, vallásosságukból következő kényszerhelyzetével és éhbérért dolgoztatják őket?!

ily körülmények között az orthodox rabbik által régebben oly sűrűn gyakorolt lelkesítés a jesivák látogatására az utóbbi években valahogyan elcsendesedett. Mintha nem mernék vállalni az erkölcsi felelősséget ezért, a káros rendszer miatti immár nagyon kockázatos eszméért. Az orthodox ifjaknak a család alapításánál az orthodox zsidóság általi elhanyagolása és ezen ifjak családos korabeli tömeges existencianélkülisége, sok ortho-

dox, vallásos, sőt talmudtudós zsidó apát, aki nem ambicionálta, vagy kilátástalannak látta, hogy fiából orthodox rabbi legyen, a gazdasági pályaválasztás lehetőségét a jesiva elvégzése után pedig bizonytalannak látta, visszarettent attól, hogy fiait a jesivára adja. Sok esetben az ifjak vonakodtak erre a tövises pályára lépni, hanem a kenyeret és existenciát biztosító lateiner, vagy gazdasági (kereskedő, iparos) pályát választották.

Ezeket az ifjakat a társaságuk, vallástalan életmódra nevelte. Ilyen vonatkozásban, legtöbb esetben szegénysorsú szülők gyermekeiről lévén szó, az ifjak a családok fonos és nélkülözhetetlen kenyérkereső tagjaivá váltak, akik fölött a vallásos apák elveszítették befolyásukat és autoritásukat. Ilyen körülmények között, ezek az ifjak vallási tekintetben önkényeskedtek szüleikkel szemben és teljesen vallástalanokká váltak. Más lett volna a helyzet, ha lettek volna orthodox szellemű középiskolák, párhuzamos foglalkoztató ipari műhelyekkel, vagy ily szellemű külön iskolák és külön műhelyek. De az orthodox rabbik irtóztak az ilyen intézményektől, féltvén a vallásosságot a világi művelődéstől. Holott az orthodox zsidó ifjúság is, kevés kivétellel, régóta amúgy is érintkezésbe került már a világi művelődés komoly, kevésbé komoly, vagy teljesen komolytalan formájával.

Irányítás nélkül magára hagyatva pedig áldozatul esett tudatosan rosszakaratú, vagy közönyös tudatlan emberek avagy a saját maga tudákosságának. Ha belekóstoltak szépirodalomba, társadalomtudományba vagy filozófiába, már azt hitték, hogy ők fejtették meg a világegyetem titkát. Csodálható-e, hogy ilyen körülmények között, az orthodox zsidóság is tele van már hitetlen, vallástalan emberekkel, akik részben levonják a konzekvenciákat és átmennek a másik táborba, részben pedig nemtörődomségből, közönyből vagy talán kegyeletből szüleik iránt megmaradnak ugyan az orthodoxia keretében, de életmódjukkal destruálják és diszkreditálják az *igazi* hívőket.?

Az orthodox világi vezetők — egyben gazdag emberek — pedig attól féltek, hogy az ezekre az intézményekre szükséges

anyagi fedezet őket fogja terhelni. Úgy az orthodox rabbik, mint az orthodox világi vezetők aggályai tévesek voltak.

Előbbiek tekintetében ott vannak a németországi és svájci példák. Évtizedek óta voltak ott ilyen intézetek, amelyekből tömegesen kerültek ki olyan konzervatív vallásos diplomások, akiknek bensőséges, meggyőződéses vallásossága mindenkor felülmulta a magyarországi legintranzigensebb konzervatívok dogmatikus alapú vallásosságát. Utóbbiak abban tévedtek, hogy ők viselik majd az ezekre az intézményekre szükséges anyagi áldozatok terhét.

Köztudomású, hogy minden adózás eredményének zöme, különösen pedig az önkéntesen vállalté, mindenkor a kisemberektől telik ki. Bár valószínű, hogy akkor e világi vezetők legfőbb vezetőinek, az orthodox országos iroda főszerveinek a pászkalisztnek és egyebeknek a megadóztatásából és holmi rendelkezési alaphól származó mammutjövedelmei némileg megnyirbálódtak volna. Hiszen természetes, hogy ilyen intézmények létesítéséhez, elsősorban ezek az országos zsidó pénzek vétettek volna igénybe. Nyilván ez is egyik oka lehetett annak, hogy ezek az intézmények nem születtek meg.

Ehhez a témához még ennyit. Sok orthodox rabbi működése csupa negatívum. Aktuális alkalmakkor a szószékről hirdetik a vallásilag tilos dolgokat, de pozitívumok iránt közönyösek. Nincs kontaktusuk a híveikkel, akiknek szociális bajai iránt semmi érzékük. Semmit sem kezdeményeznek a gyakorlati, való élet által felvetett problémák megoldására. Ami azért is súlyos hiba, mert a szociális ügyek rendezettségétől vagy zavarosságától függ a hit szilárdsága vagy lazulása. Sok orthodox rabbinál is a papihivatás rabbiivatallá, simpla kenyérkereseti pályává degradálódott. Csodálható-e ilyen körülmények között, ha a vihar elsöpri a gyenge pillérek gyenge felépítményét!?

**Elmélkedés munkám idő
és célszerűségéről,
egyben összefoglaló az eddig
mondottakról.**

Munkámat különböző pártállású és mentalitású személyek bírálták.

Ezeknek a következőkben adom meg a választ

1. A cinikus, megátalkodott zsidó kérdi: A zsidótörvények talán azért jöttek, mert a kormányok haragszanak a zsidókra a vallástalanságuk miatt?

Logikus következménye ennek a gondolkodásnak az a fájdalmas sóhajtásuk, hogy bárcsak szüleik vagy legalább ők maguk már régen áttértek volna, akkor ők nem szenvednének most — ártatlanul.

VÁLASZOM

Valóban így is van. A reform-zsidók égbekiáltó vallástalansága és zsidótlansága annyira elfajult, hogy az már nem volt gyógyítható és megszüntethető szelíd meggyőzéssel. Annál kevésbé lehetett már szó szelíd meggyőzésről, mert ezeknek az eltévelyedett zsidóknak az állítólag hivatott lelki vezetői, generációk óta nem meggyőzést gyakoroltak, hanem meghagyták közönségüket a balhiedelmekben. Sőt, megerősítették és megnyugtatták őket, mondván, hogy ők nagyon jó zsidók. Kimaradhatatlanul kellett tehát a Gondviselésnek, a zsidó nép jövője érdekében, úgynevezett drasztikus, a testnek fájó eszközökkel beleavatkoznia. Azért küldte tehát a Gondviselés a zsidókra az ő ostorait. Ezek az ostorok élő, gondolkozó emberek,

akik saját szempontjaik szerint igazságosnak, logikusnak és főképen hasznosnak vélik és bizonyítják a zsidók megrendsza-
bályozását a saját népük javára.

Egyben azonban ők öntudatlan eszközei a Gondviselésnek. A példák ezrei bizonyítják, hogy ezek a drasztikus eszközök használtak. Külföldön nagyon sok gazdag zsidótlan zsidó, elve-
szítvén az anyagi talajt maga alól, most építi magának a lelki talajt. Egyszerű szóval éive, most kezdenek zsidó életet élni. Tehát nygion is kellett ezek a drasztikus eszközök és hasz-
náltak is. Viszont, sajnos, meg kell állapítani, hogy sok, eddig felületesen vallásos életet élő, tehát nem maradéktalanul isten-
hívő és istenben bízó, a zsidó hitfelekezet különböző pártjaihoz tartozó zsidó, felháborodik az őt — szerinte — érdemtelenül ért megpróbáltatásokon, fellázad a Gondviselés ellen és tagadóvá válik. Reméljük, nem végleg.

Minden faj, vagy mondjuk, minden nemzet hangoztatja, hogy küldetése van a népek együttesében. Ez valóban így is van. Az, hogy a zsidó nép, külső és belső behatású asszimilációs folyamatok dacára, ma is él és nem merült még el a népek ten-
gerében, mint nálánál fiatalabb ókon népek, maga a legnagyobb csoda. Bár mondhatnók azt is, hogy ez nem is oly nagy csoda, hanem természetes következménye annak, hogy a zsidók, széles e világon sehol sem kedvelt, idegen vendégek. Sőt, helyenként és időnként súlyosabb kilengéseknek és üldözéseknek, vagy megrendsza-
bályozásoknak az áldozatai. Ilyen körülmények között hosszú évtizedek asszimilációjára disszimiláció következik be, ami azonban sehol sem fajul el lázongássá, vagy hűtlenséggé, az egyes befogadó államok ellen, *amint azt egyes kül-államok-
ban, egyes nemzetiségi kisebbségeknél látjuk, akkor is, ha jól bánnak velük*, hanem változatlan hűségük mellett a befogadó állammal szemben, csupán a faji vagy népi különállásuk ma-
rad fenn.

Az évezredekén keresztül meg-megismétlődő megrendsza-
bályozásból következő népi különállás, tehát nagyon is érthető és természetes. Csak az nem érthető és nem természetes, hogy

miért a zsidó mindenütt a többé kevésbé nem kívánatos elem? Talán gyarlóbb, hibásabb, vagy bűnösebb más népnél? Semmiképen sem!

Minden illetékes és illetéktelen keresztény megrendszabályozónak van legalább egy (néha több) zsidó barátja vagy ismerőse, aki — a keresztény megrendszabályozó szerint — „becsületes ember, jó hazafi, bár a többi is ilyen lenne, de a többi stb.” A számok csalhatatlansága folytán e szerint tehát több becsületes zsidó van, mint ahány zsidó van egyáltalán. Ha ez a számtani művelet talán nem is egészen pontos, de azt mindenesetre bizonyítja, hogy nem lehet oly nagy tömegben zsidó gazember, ahogy a nyilvánosság előtt hallatszik, — Egyébként azt, hogy a zsidó nem gyarlóbb semmilyen fajnál vagy felekezetenél, azt maga az élet és az abból konstruált statisztika bizonyítja.

A zsidó tehát nem rosszabb egyik nációnál sem! De nem is jobb! És éppen ez a hiba! Mert jobbnak kellene és kell lennie. A zsidók a biblia szerint *ממלכת כהנים וצבא קדוש* papok birodalma és szent nép. Ez a mi élő és szent örökségünk, Nekünk igenis az a hivatásunk és küldetésünk, hogy lelki-vezetői, fáklyahordozói legyünk az emberi haladásnak. Igenis kiválasztottak vagyunk, de nem uralomra, sem erőszakos, sem szelíd eszközökkel megszerzendő uralomra, sem pedig arra, hogy az esetleg javulásra szoruló egyes államrendszereket akár erőszakos, akár szelíd eszközökkel mi javítsuk meg és végül legkevésbé arra, hogy a kultúra fejlődési menetébe makacsul belekapaszkodó csökevényeket (erkölcsi szabadosság, szeretetlenség, kegyetlenség, erőszak, ököljog) mi még fokozzuk és így nem követendő, hanem riasztó példái legyünk az emberiségnek, hanem igenis kiválasztottak arra, hogy valláserkölcös, mértékletes és mindenki, de különösen saját fajunk iránt tanúsítandó szeretetteljes életmódunkat példái és lelki irányítói legyünk a társadalomnak. Nem fogadom el azt, az egyes zsidók által beállított érdemünket, hogy természetes hajlamunkkal a nívósabb életmódra törekszünk, mindenütt kultúrszükségleteket teremtettünk. Hanem disztिंगváltak.

A főként falvakban lakó, szerény és egyszerű életmódot folytató zsidók valóban kultúrmissziót teljesítettek a falusi lakosság körében, kultúrzsükségletek teremtésében. Ott méltányol-> jak is az ottani zsidóságnak ezt és más érdemét. — Ott nagyjából egyetértés is van a zsidóság és kereszténység között. Ámde a főként a városokban és leginkább a fővárosban élő, életmód tekintetében úgynevezett „elitzsidóság” a pompakedvelésével, szertelenségével és a legraffináltabb luxusban mindenkit túllicitálásával irigységet és gyűlöletet váltott ki és az ismert elmaradhatatlan általánosítás következtében, az egész zsidóságról a gazdagság és szertelenség látszatát keltette, amivel ez a réteg az egész zsidóságot a vádoltak padjára ültette.

A mai ultramodern, úgynevezett kultúrzsuidók előtti, régi nemzedékek zsidói, a legszigorúbb valláserkölcös életmódjuk mellett, a saját és családjuk testi szükségleteinek a kielégítésében voltak a legfukarabbak, ellenben a legbőkezőbbek és a legönfeláldozóbbak voltak faj- és ember-testvéreik megsegítésében. A mai, úgynevezett vezető réteg, ennek éppen az ellenkezőjét cselekszi. Sem nem valláserkölcös, sem nem önfeláldozó, köznap-i szóval: nem szolidáris.

Talán akkor lesznek szolidárisak, ha lecsap rájuk is a sors keze, nemcsak a kisemberekre. Majd akkor bizonyára szolidárisak lesznek abban, hogy bekövetkező letörtségükben megkeresik a zsidó intézményeket segítségért és a zsidóság iránti hűségből nem mennek más felekezetek intézményeihez — a segítségért. Ez az a réteg, amely kiválasztottá tett mindnyájunkat a szenvedésre, ők az okai az antiszemitizmusnak.

A bevezetőben aposztrofált, véletlenül még át nem tért zsidóknak ezt felelem. Szégyellhetnék ezek a zsidók, hogy egy lélegzetre említik saját magukat és a magyarságot. Fájlalják a meg nem történt áttérést és az ily módon való teljes beolvadásukat abba a magyarságba, *amely magyarságból nagyon sokan eltűntek mártíriumot a volt megszállott területeken* és nem voltak hajlandók nem beolvadni, hanem meg sem hódolni a bitorlóknak — anyagi javakért. Tanulja már egyszer meg a zsidóságnak ez a rétege, hogy egy népnek a múltja és a jövője kötelezi a jelen élő generációt közösségi felelősségre.

Aki érdekből már régen leválott a nép fájáról, nem /s volt odavaló, aki pedig ezt elmulasztotta, az a fájaldalmán keresztül fog jobb belátásra jutni,

2. *A zsidóságot féltő, aggályoskodó zsidó megállapítása a munkámról.*

Szerinte is mind száz százalékban igaz, amit a munkámban leírtam. De a zsidóság mai súlyos helyzetében — szerinte — a zsidóság érdekében, tilos, zsidó bűnökről a nyilvánosság előtt beszélni. Lám — mondják majd az ellenségeink — a zsidó bevallja a zsidók bűneit. Mi lehet még ott, ha ennyit bevallott? Az ilyen nyílt kritika a zsidóságról a közvélemény előtt veszélyt rejt magában a zsidóságra. Az ilyesmivel csak nyugodt légkörben lehet jönni, de nem ma, midőn pattanásig feszült a helyzet a zsidóság ellen.

A zsidók ellenségei és különösen az antiszemita sajtó, ebből a munkából is, csak szemelvényeket fognak kiragadni, amelyek homályt vetnek a zsidóság egyes rétegeire, a zsidókat védő fejtegetéseket pedig el fogják hallgatni vagy ferdíteni, általánosítani fognak, mint rendesen. Végül, ebből a munkából újabb vádló anyagot készítenek a zsidóság ellen, még pedig olyan vádak, amelyeket zsidó, tehát illetékes hely szolgáltatott.

VÁLASZOM.

A zsidók elleni vádakért ellenségeink soha sem mennek a szomszédba. Ezekben soha sem szenvednek hiányt. Ha a vádak készlete elfogyott, azért még nem jönnek zavarba. *Az már más lapra tartozik, hogy ezek a vádak mennyiben helytállóak.* Ha ellenségeink az én munkámból merítenek újabb vádanyagot, meg kell nevezniök a forrást, amelyből merítették. Erre pedig jöhet ellenvetés és bizonyítás, hogy ezek a bűnök nem államhűség ellen irányulok (amiért joggal illethetné őket a megrendszabályozás), hanem emberi gyengeségek és gyarlóságok, amelyekkel csak a zsidóság ellen vétkeztek. Az is kiderül, hogy

elítélően csak egy bizonyos rétegről beszélek, melyet kipellen-gérezek. Ami valóban célom is. Meggyőződéseim szerint közér-dekű, hasznos munkát végzek^ akkor, midőn igyekszem elhárítani az ártatlan, becsületes zsidó tömegekről azokat a reázdult és még fenyegető csapásokat, amelyeket egy csekély számú vétkes réteg okozott. Bárha igaz az is, hogy amennyiben az antiszemita sajtó a munkámból kiragadott szemelvényeket ferdítve fogja közölni a lapjaiban, az azokat olvasó közönség bizonyára nem fogja olvasni az esetleg máshol megjelenő helyreigazításokat, tehát a munkámmal okozott ez a kár nem lesz helyrehozható, viszont nagyon jól tudjuk, hogy az antiszemita sajtó olvasó-közönségének zsidóellenes beállítottsága ezidőszerint amúgy is olyan éles, hogy néhány újabb zsidóellenes vád, már nem ront-hat jobban a helyzeten.

Végül hangot kell már egyszer adni annak is, hogy a zsidótörvényekkel kapcsolatban nemcsak kenyérkérdésről van szó, hanem a zsidóság egyetemének jövőjére sorsdöntően kiható lelkiproblémákról is.

À zsidótörvények következtében eddig kenyértelessé vál-tak közül már eddig is sok családos ember, nem látván lehetőséget arra, hogy gyermekeit vagy öreg szüleit eltarthassa, el-vesztette lelki egyensúlyát és a halálba menekült, amivel azon-ban nem oldotta meg családjá kenyerproblémáját, ha csak nem vitte a halálba magával a családját is. Sokan, a kenyértelessé válás előtt, botor fejjel a hitehagyásba menekülnek, amivel azonban most már nem háríthatják el a kenyértelessé válást. Ezek a gyáva megfutamodók általában nem jelentenek sok veszteséget az elhagyott közösségüknek és a jobbik esetben nem jelentenek nyereséget az új közösségüknek, de a rosszabbik esetben határozott veszteséget is. Az új közösségükben a rosszabbik eset elég gyakori tapasztalása alapján most már eszerint értékeli is őket. E tekintetben el kell viszont ismerni, hogy vannak olyan áttérők is, akiknek az áttérést — a megélhetési érdek mellett — nem könnyíti meg a vallási közönyük, mint a legtöbb neológ zsidónál, hanem ellenkezőleg, emésztő lelkiüz-delem után, szívfájdalommal, nem bírván lemondani eddigi meg-élhetési alapjukról és főképen arról, hogy munkájukkal szeret-teiket eltarthassák, lelki egyensúlyukat veszttve, önfeláldozóan térnek át.

De az áttérésük után is megmaradnak vallásos és minden

tekintetben jó zsidó érzésükben. Lopva, észrevétlenül mennek el a zsidó templomba, talán még ájtatosabb, elmélyedőbb imádkozásra, mint azelőtt és mint templomi környezetük, meg más kegyes és áldozatos zsidó cselekedetekkel igyekeznek ellensúlyozni végzetes tettüket. Az ilyeneket megérteni, sajnálni tudom, de tettüket helyeselni semmiképpen sem. Aki a harcban saját vagy családja érdekéért feláldozza bajtársai, a közösség érdekét, gyáva áruló. Ezek az egyébként jóérezésű áttérők valóban ártottak a zsidó közösségnek is az áttérésükkel, de saját maguknak is. Mert elvégre *לא על הלחם לבדו יחיה האדם* S az ember nemcsak kenyéren él, mondja a biblia. Kenyérért lelkiüdvösséget eldobni: nagyon rossz csere.

Még eddig csak a meglettkorúakról beszéltem. De mi lesz a zsidó ifjúsággal, a jövő generációval? Ezek, a nyomorba taszítva, arra vannak kárhóztatva, hogy a legveszélyesebb téveszméknek váljanak áldozataivá.

Ennek az egész kérdéskomplexumnak a felidézésével az állam, a saját biztonsága szempontjából, mérhetetlen kockázatot vállalt.

A legegyszerűbb megoldás persze az volna, hogy ezeket a *kenyerüktől megfosztott és nyomorba taszított tömegeket kivándoroltalak*. Hogyan kerültek ezek a tömegek oda, hogy már csak ez az egy megoldás látszik lehetségesnek? Úgy tudom, hogy a legtűrelmetlenebb antiszemiták sem haragszanak a dolgozó kisemberekre és a dolgozó középosztályra. Ezeknek a dolgozó kisembereknek nincs is módjuk és eszközük rá, hogy olyan társadalomellenes bűnököt kövessenek el, amik irigységet, gyűlöletet, ellenszenvet, megvetést váltsanak ki ellenük. A dolgozó kisemberek és középosztálybeliek ártatlanok és becsületesek. Nem bűnöznek sem tételes, sem íratlan társadalmi törvények ellen, hanem egyszerűen dolgoznak becsületesen, végig az egész életükön. Mégis ők az áldozatai a mostani irányzatnak. Nagyon egyszerű és érthető ennek a magyarázata.

Nagyon kevés a jogos keresztény, aki megfelelő tőkével és szakértelemmel, legálisan és hozzáértően átvehetné a munkát adó zsidó vállalatokat, viszont nagyon sok dolgozni akaró munkanélküli keresztény kisember van. Mert, ha fordítva volna, úgy a zsidó

munkaadókat kellene árjakkal kicserélni, a zsidó alkalmazottakat pedig munkahelyükön meghagyni.

Nincs itt szó sem gyűlöletről, sem semmiféle érzelemről. Az az úgynevezett felső zsidó réteg, hosszú évtizedeken keresztül, a viselkedésével a zsidókat mostohagyermekékké tette. — A haza-anya pedig az ezidőszerint nem szaporítható munkaalkalmakat — nagyon természetesen — az édes gyermekeinek, a keresztényeknek juttatja, a mostohagyermekeket, a zsidókat pedig a rokonaikhoz utasítja. Fatális véletlen, hogy eközben az ártatlanok lakolnak, a bűnösök pedig megmenekülnek. Az állam kényszerhelyzetének kényszerű áldozatait — ezeket, a zsidó dolgozó kisembereket — az állam nem kergetheti, nem is kergeti a megsemmisülésbe, hanem — saját maga nem bírván ezeken a tömegeken segíteni, — a tehetős gazdag zsidókra, a továbbiakban pedig az egész zsidóságra bizza a segítséget. A segítségnek úgy igazságosság, mint állambiztonság szempontjából, komolyan és reálisnak kell lennie. Nézzük meg, mit tett a zsidóság eddig e szerencsétlenekért? A zsidó felekezet összes pártjai: az orthodox, neológ és statusquo pártok megalkották közös szervüket: az Országos Magyar Zsidó Segítő Akciót. Huzamos idő óta folyik a gyűjtés erre a célra.

Eddig csak a közép jövedelműek, középvagyonúak és kisemberek áldoztak erre a célra. A nagyjövedelműek és nagyvagyonúak ellenben, akik többségükben tulajdonképeni okozói ennek a tragédiának, részben igen csekély mértékben járultak hozzá, részben pedig teljesen távol tartották magukat. Nem okultak eddig a külföldi példákban. Az összegyűlt aránylag csekély összegből nem telik sem kivándoroltatásra (megfelelő tőke és szaktudás nélküli intellektueket egyik állam sem fogad be), sem itthoni existencia-teremtésre.

Az ennél a szervnél nyilvántartott munkaalkalmak (kifutó, napszámos) a legtöbb, törődött existencianélkülinek nem megfelelők. Ezek a munkaalkalmak egyébként oly csekély keresettel járnak, amely nem elegendő a munkavállalók legszerényebb személyi szükségleteire sem, annál kevésbé a családjaikéra. Hanem jut ebből az összegyűjtött tőkéből, az e segítőszervhez fordulóknak, a segítőszerv hetekig tartó, hosszas bürokratikus eljárása után, egy csekély összegű gyorssegély, amely csekély kis összeg talán elég a segélyezett családjánál

mutatkozó éhezési folyamatnak néhány napra való megszakítására. Azonkívül jut egy sípútcái, hitközségszerűen hierarchikus, túlméretezett adminisztrációs szervezet alimentálására. A szerencsétlen áldozatok részére pedig talán hónapok múlva megismétlik a gyorssegélyt, újabb hosszabb bürokratikus eljárás után.

Ilyen körülmények között az államnak saját biztonságáért, saját magának kellene a segítséget a kezébe vennie.

Két irányban szükséges a segítség. Az egyik anyagi, a másik lelki vonatkozású. Egyik sem jelent anyagi megterhelést a kincstárnak.

Anyagi tekintetben:

Rendelje eí a kormány, hogy az Omzsa köteles, hatósági közegek közbejöttével kataszterbe felvenni minden jelentkező zsidót, aki igazolja vagyontalanságát, foglalkozás- és keresetnélküliségét. A hatóság, az Omzsa közbejöttével állapítsa meg, hogy vannak-e és mily feltételek mellett, kivándoroltatási lehetőségek, vagy, ha ilyenek nincsenek, úgy addig is, míg lesznek, mily lehetőségek vannak komoly foglalkoztatásra és existenciára, s mennyi pénz szükséges ehhez? A szükséges összeg kiveendő progressív alapon, vagyoni és jövedelmi adókban, illetve ahol csak jövedelem vagy csak vagyon van, úgy csak az egyikben vagy a másikban, egy bizonyos vagyoni illetve jövedelmi minimum mentesítésével. Az egyes megadóztatandók által eddig teljesített Omzsa hozzájárulások, bizonyos kulccsal felemelt összegű befizetéseknek számíttassanak be. Ezek a megadóztatások a szükséghez képest minden évben megismétlendőek.

Lelkies tekintetben:

Ma és mindenkor igaz a régi igazság, hogy a bensőséges hit és vallásosság átsegítenek minden felekezeti hívőt a megpróbáltatásokon. Az igazi hívő küzd a rossz egyéni sorsa ellen, fohászkozással a Mindenhatóhoz, meggyőzni igyekvő kéréssel ahhoz az emberhez, vagy ahhoz a közösséghez, akitől vagy amelytől sorsa javulása függ, de semmiesetre sem erőszakos módon fizikai eszközökkel.

Ha pedig mindez nem használ, úgy nem esik kétségbe, hanem belenyugszik a Mindenható változhatatlan rendelkezésébe.

A hitetlen, vallástalan ember erőszakos eszközökhöz nyúl, zavart kelt, vagy kétségbeesik, prédájául esik minden lázítónak, izgatónak. Az ilyen kétségbeesettek, vallástalanok, hitetlenek, veszélyeztetik az állam biztonságát. Ezek tulajdonképpen régi igazságok, de szomorúan aktuális ezeknek a hangoztatása éppen Most, midőn százezrek vannak kitéve a kétségbeejtő nyomor-nak és lelki megrázkódtatásoknak. Segítség pedig — a kétségbeesettek szemében — sehonnan sem látszik. Ezeknek az igazságoknak a tudatában a kormányok régebben szubvencionálták a vallás megszilárdításán munkálkodó tényezőket, felekezeti iskolákat, lelkészeket. Természetesen a zsidókét is.

Ma ellenben korlátozzák az utóbbiakat, megrendszabályozzák a jesivákat, talmudtórákat, korlátozzák ezek működését.

Holott éppen ezek a jesivák és talmudtórák nevelnek bensőséges vallásosságra, istenfélelemre és ezzel képesekké teszik eteket az ifjakat a belenyugváásra, a csapások és megpróbáltatások elviselésére. Vagy talán még most is tájékozatlanok az illetékesek az ótestamentom és a talmud abszolút igazságai és leg-tisztább erkölcsi tanításai felől? Nem hajlandók meghallgatni a keresztény egyházfejedelmek és keresztény tudósok egész sorá-nak megállapításait ezek felől a dolgok felől? Ne tegye őket még most is elfogulttá az ezeket a tanulmányokat folytatónak sem sajátos tanulmányi nyelve, sem sajátos ruha viselete megkülsje. Ezt a kérdést egyébként munkám más helyén már fejtegettem. Tulajdonképpen az államnak kellene saját biztonsága céljára ezeket a zsidó intézményeket is szubvencionálni.

De, ha már ezt nem teszi, miért korlátozza ezek Működését, amiből óriási erkölcsi kár származik nemcsak a zsidóságra, hanem az államra is.

Eme korlátozással továbbá egyetlen egy darab száraz kenyert sem nyer egyetlen dolgozó keresztény sem.

Ugyancsak a vallás, tehát közvetve államraison szempontjából ide tartozik az is, hogy mentesíteni kellene bizonyos intézkedések alól a sakterokat, továbbá minden működő orthodox rabbit, azokat is, akik nem rendelkeznek a legújabban követelt, a rab-biképesítést igazoló, formai kellékekkel.

Elsősorban ezek azok, akik a zsidóságban a vallást fenntartják és szilárdítják. A zsidóság keretén belül tehát, ők az állam pillérei. Erről a sérelemről nem olvastam még semmit a zsidótörvényekkel kapcsolatos zsidó panaszokban. Szóvá kellett tehát tenni a vallásvédelemnek e fontos tényezőit szembeállítva a vallástalansággal.

Hasonlaltal élve, igyekszem loyális és megértő lenni a mostoha anya iránt, aki a mostohagyermek kezében levő, esetleg a mostohagyermek által szerzett kenyeret elveszi a mostohagyermekétől és odaadja édes gyermekének, nem azért, mert gyűlöli a mostohagyermekét, hanem, mert szereti az édes gyermekét és nem tud neki pillanatnyilag más kenyeret adni, a mostohagyermekét pedig a gyermek rokonaihoz utasítja. De miért nem engedi a mostohagyermekét iskolába járni, abba az iskolába, amelybe vágyik és amelyben komolyan készül fel az életre, a sivár étellel járó küzdelemre, arra a sokszoros küzdelemre, amelyre a mostohagyermek kényszerül?

Hiszen, ha nem fog iskolába járni, elzúllik, saját magának, mostohaanyjának és családjának szégyenévé és szerencsétlenségévé válhat, ha csak ez a mostohagyermek minden áldozat vállalásával, nagy lelki erővel, minden akadályokon keresztül, mint a történelem során mindenkor nem küzdi ki magának a lelki készülséget a csapások elviselésére!

Visszatérve az Omzsára, kötelezni keli ezt az intézményt, hogy a jesivák költségvetéséhez megfelelő összeggel járuljon hozzá. A jesiváknak ezeket a költségvetéseit orthodox rabbi-bizottságok vizsgálják felül.

Láthatja mindenki, zsidó és keresztény, hogy igyekeztem a bűnös zsidó rétegek bűneit halmozva közszemlére tenni. Bármenyire kutattam, nem találtam többet.

Ezekben vélem az aggályoskodók aggodalmait eloszlatni.

3. Az elcsüggedt zsidó bírálata a munkámról.

Ez a munka használni akar a zsidó közösségnek. De mit használ, ha benne vagyunk már a bajok kellős közepében? Ezelőtt kellett volna jönni, mielőtt a bajok bekövetkeztek. Ezeket a mostani bajokat semmiféle felvilágosító írás nem fogja megváltoztatni. Kár tehát a fáradságért, minden betűért.

VÁLASZOM.

Aki komolyan úgy gondolkozik, hogy itt már nem használnál semmi, minden elveszett, az valóban elveszett ember. A beteg gyógyíthatatlan, ha önmaga lemond a reményről. Hála a Mindenhatónak, a zsidóság zöme elpusztíthatatlan hitben és optimizmusban él a legsúlyosabb bajok közepette is. A betegséget megelőzéssel vagy kezeléssel gyógyíthatjuk. A megelőzést, sajnos, elmulasztottuk. Nem gondoskodtunk jóla, hogy az a bizonyos réteg ne mérgezze meg a közvéleményt. — De ha már elmulasztottuk a megelőzést, igyekezzünk legalább a meglévő betegségen kellő módon változtatni. Az orvos a diagnózist a betegségről a legkönnyebben akkor állapítja meg, amikor a láz kulminál. De sok beteg sem hajlandó elismerni betegsége komolyságát, amíg a betegség csak lappang benne, hanem csak akkor, ha a betegség tünetei már eluralkodtak rajta. Ha valaki évekkal ezelőtt jött volna egy ilyen feddő kritikával, megjósolva az elkövetkezőket, kinevették volna. Amikor a zsidók a többi felekezettel vagy fajjal egyenlő jogoknak és kötelességeknek

voltak a részesei, nem voltak hajlandók hinni, hogy lappanganak bennük zsidó népi, lelki betegségek. A világosan látók előtt, ezek nem is voltak lappangó, hanem igenis nyílt betegségek. Csak a betegek maguk nem érezték a betegségüket. Vájjon most érzik-e már? Láthatóan nem! Amíg csak mások szenvednek a bűnösök hibái miatt, nem ismerik be a bűnösök a bűnöségüket. Tehát csakis most aktuális ez a tetemrehívás.

Hogy munkám nemcsak tetemrehívás, hanem egyben közérdekű, hasznos okulást elősegítő is, azt történelmi visszapillantással állapíthatjuk meg. Különböző korok különböző zsidóüldözéseire mindig következtek rövidebb-hosszabb ideig tartó enyhülések. Ennek a mo'stani állapotnak is egyszer vége szakad. Abból, hogy a mostani úgynevezett megrendszabályozás talán nagyobb területet ölel fel, mint a régebbi zsidóüldözések, valamint abból, hogy a mostani szisztematikusabban van megalapozva, mint a régiek, még nem következik, hogy ez a mostani állapot végleges. Megengedem, hogy a hitetlen így gondolkozik, de a hívó át van hatva attól, hogy a régebbieket és a mostanit is a Gondviselés intézte és intézi, éppen azért, hogy magunkba szálljunk és okuljunk. Persze nem fog okulni és javulni az, aki a felvilágosodottabb kortól, vagy az általános gazdasági bajok enyhülésétől és ennek következtében a gyarló emberi irigykedjek megszűnésétől várja a zsidóság helyzetének javulását is. Ha mindig rajtunk kívül álló okoknak: a kultúra hiányának és a gazdasági bajoknak tulajdonítjuk a zsidóság bajait, úgy azokra, mint eddig mindig, legfeljebb hosszabb rövidebb enyhülések következhetnek. Végleges javulás csak akkor fog bekövetkezni, ha magunkban keressük az okokat és igyekszünk azokat megszüntetni. Tehát igenis, csakis most, a bajok kellős közepében aktuális ez az ösztönzés a javulásra.

4. A zsidóság egységét féltő aggódva kérdi, hogy vájjon ezek a mai idők, amelyekben a zsidók összetartására van szükség, ami a régebbi széthúzás után végre meg is mutatkozik az Omzsa keretében, a zsidóság összes pártjai ideálisan harmonikus összeműködésében, alkalmasak-e arra, hogy szembeállít-

sák egymással az orthodoxiát a neológ iával, ami az induló harmóniát megbomlasztja?

VÁLASZOM.

Elsőbben is leszögezem, hogy amidőn munkámban orthodoxiáról és neológiáról beszélek, soha sem értem ezek alatt a hivatalos orthodoxiát és a hivatalos neológiát. Annál kevésbé teszem ezt, mert hiszen sok helyen beszélek elfajult orthodox elemekről, amelyeket opportunizmusból tűrnek meg az orthodox hitközségekben, ott is, ahol két hitközség van. Sőt, ezek az eltévelyedett elemek, azért, mert gyakran ők egyben a tehetősek, a hitközségek vezetői.

Régi nagyjaink talán Illyéseinek, hogy megint ilyen egyveleg legyen, sőt, hogy vallástalanok vezessék a hitközségi intézményeket és megmételtyezzék az igazi zsidóságot? Nem tudjuk-e, hogy mennyi áldatlan harcot, botrányt okozott az utóbbi évtizedeken keresztül az a szerencsétlen anomália, hogy sok orthodox hitközség keretén belül sok vallástalan van már és ezek a vallástalanok, mint tehetősek, a hitközségek vezetőségeiben foglalva helyet, valósággal megrontják a konzervatív hitközségi intézményeket? Vájjon az orthodoxia és a neológia szétválásakor nagyjaink által kimondott איסור והרים (isszur és chérem) tilalom és anathema csak a hivatalos neológiaj ellen helyén való-e, az orthodox hivatalos körön belül rombolói neológia megengedett-e? Viszont koncedálom, hogy van a hivatalos neológiában, dacára papjaik vallási tekintetben káros tevékenységének, sok konzervatív, minden tekintetben, nemes értelemben vett jó zsidó, akiket sok hivatalos orthodox meg sem közelít emberi és zsidó értékben. Ezek után hangsúlyozom, hogy orthodoxia és neológia alatt nem a hivatalos, hanem az egyéni beállítottságot értem. Ezt a két különböző irányú zsidóságot pedig igenis szükséges szembeállítanom egyrészt azért, mert hiszen a mai helyzetet a vallástalanságból vezetem le, másrészt azért is, mert éppen most a hivatalos orthodoxia és a hivatalos neológia összeműködésekor kell figyelmeztetni a vallási veszélyre és óvni az elfajulástól. Annál is inkább, mert, hogy a sokból csak egyet említsek jellemző például, hogy a pesti neológ hitközség és chevra egyes tisztviselői az oda bejáró zsidó közönség megbot-

ránkozására, most is, szemérmetlenül nyíltan táplálkoznak keresztény hentes áruval. (Hol van a kaszusz-pap? Nem látja ő is, amit mindenki lát? Talán van ingerenciája a hitközségbeli zsidó intézmények tisztviselőire, hogy ne botránkoztassák a híveiket?)

Tovább menve, meg kell itt ismételmem, hogy a neológ-zsidóság csak csekély mértékben felelős a vallástalanságáért. A saját papsága által nevelt szülők nevelték és nevelik a fiatal generációt vallástalanná és zsidótlanná. Honnan legyen a neológ zsidóság vallásos jó zsidó, ha nem nevelték olyanná. Azonban felelős a neológ papság, amely bár szintén a helytelen szemináriumi nevelésnek az aidozata, de hivatásánál fogva gondolkoznia kellene és nemcsak a rabbihivatal vezetőjének szabadna lennie, hanem revideálni kellene álláspontját vallási téren. Különös mértékben felelősek azok a neológ papok, akik orthodox szülők fiai és mint ilyenek konzervatív nevelésben részesültek. Ugyanígy fokozott mértékben felelősek azok a vallástalan neológok, tartozzanak akár orthodox, neológ, vagy statusquo hitközséghez, akik orthodox vallásos szülők gyermekei és konzervatív nevelésük dacára elromlottak. Bár, e tekintetben felhozható ezeknek a mentségére is az, hogy Keleteurópában a csak dogmatikus alapon való konzervatív nevelési rendszer soha sem volt alkalmas a meggyőződéses vallásosságnak a fiatal gyermek lelkébe való begyökerezésére és különösen nem alkalmas ez a nevelési módszer azóta, amióta a kritikai, ellenzékieskedő szellem (a haszkala) uralkodott el széles zsidó rétegekben, ami szabadgondolkodássá és bibliakritikává fajult el és azután oda-vezetett, hogy hitetlen zsidó látszat-tudósok tarthatatlan sophiszmáikkal széjjelszedték és problematikus értékűekké silányították szent bibliánk nem korokra és területekre szóló, hanem örökéletű, elévülhetetlen igazságait.

Sokkal helyesebb ezzel szemben a németországi (volt) konzervatív vallásos zsidó nevelés, amely tudományos alapon, a zsidó ifjúság szívéhez és értelméhez szólt, amivel mélyérzésű, megingathatatlan, igaz hitű s nagyműveltségű zsidó generációt adott a zsidóságnak. Ezekről példát vehetnek a mi keleteurópai zsidóink arra, hogy csak valódi magas kultúra párosulhat, igazi vallásossággal és csak félkultúra válik tagadóvá. Természetes, mint mindenütt, úgy Németországban is voltak mindig zsidó áltudósok, romboló erők, akiken szárad a bűn, hogy Németor-

szág zsidóságának csak a minoritását nevelhették a pozitív erők jó zsidóknak.

A magyarországi viszonyokra és a felelősség kérdésére visszatérve, kétségtelenül igaz, hogy az itteni vallástalanságért leginkább felelősek azok a neológ papok, akik annak idején a neológiát intézményesítették.

Am legyen akárki felelős, tény az, hogy a vallást mímelő komédiáknak köszönhetjük a mai bajokat. Azon kell tehát lennünk, hogy a bajok okait szüntessük meg. Minthogy erre figyelmeztetni éppen ma aktuális, kikerülhetetlen éppen ma az orthodoxia és a neológia szembeállítása.

Legyen tehát zsidó egység! De nem úgy, mint ahogy a neológia régebben szorgalmazta, hogy unifikáció legyen a neologia vezetése alatt, ami az egész zsidóság vallási romlását eredményezte volna, hanem legfőbb ideje volna, hogy a neológia térjen vissza jobbra. Addig is azonban, míg ez a folyamat be nem következik, éppen a közös Omzsa-szervezet miatt, nagyon is szükséges figyelmeztetni az orthodoxia és a neológia vallásbeli distancijáira.

5. A neológ pap kérdi:

Ha ez a munka használni akar a vallásosságnak, úgy miért járhatja le a neológ papok tekintélyét, amivel elszakíthatja azt a gyenge fonalat is, amely a vallástalan zsidóságot a papján és annak tevékenységén keresztül a valláshoz fűzi?

VÁLASZOM.

A neológ papok tevékenységéről és vallásbeli életmódjáról a saját híveik szétében-hosszában — gyakran elítélőleg — beszélnek. Nem mondok tehát újat. Csak éppen hangot adok annak, amit úgylát beszélnek, amivel egyrészt elősegítem a neológ zsidóságnak helyes irányba való orientálódását, másrészt

felvilágosítom a neológ papságot afelől, hogy sok helyen saját közönségük is elítéli tevékenységüket és viselkedésüket. Itt hangsúlyozom, hogy ismerek néhány kiváló neológ papot, akik az ő keretükben igazi lelkipásztorok minden tekintetben, Bár a többi is legalább olyan volna.

6. A világeseményektől megzavart zsidó kérdi:

Mit akar ez a munka most a zsidókérdéssel a világot megremegető külső események közepette? Ki törődhetik most a zsidóság belső bajaival, midőn kint világvihar dül?

VÁLASZOM.

Ha a kérdezőnek fájdalmas testi baja van és kint az elemek vihara dül, talán elhanyagolja testi baját és nem törődik vele? Annál kevésbbé lehetünk közönyösek éppen most a zsidóság — egész népünk — bajaival szemben. Sőt, csakis most időszerű a bajok feltárása és a gyógymód megmutatása.

7. Az író megállapítja, hogy munkám irodalmi szempontból gyenge stílusú, lapos, rendszertelen.

VÁLASZOM.

Megjelent már eddig is munkámhoz hasonló tendenciájú, hivatott írói stílusú, szelídhangú, de amellettrövidebb tartalmú cikksorozat, mint intelem. Sajnos eredménytelenül. — Elsiklottak fölöttük. Senki sem ismert magára azokban az általánosságokban mozgó moralizációkban. Az eltévelyedettek lelkiismer-

rete, sajnos, oly mélyen alszik, hogy azt a fuvola, művészi szelíd hangja már képtelen felébreszteni. Itt már csak a trombita kímeletlen harsogása fogja felrázni a mélyen alvót. Erre pedig a hivatott író, bármily drámai, de mégis légies, költői beszédje alkalmatlan.

8. Személyes jóakaróm, jóakarátúlag figyelmeztet, ne szidjak mindenkit és ne szerezzek magamnak ellenségeket.

VÁLASZOM.

Amikor az igazságokat hirdető ellenségeket, szerez magának, ugyanakkor barátokat is szerez. De remélem, sőt hiszem, hogy az érintettek lelkületében, bár mélyen szunnyadó, de mégis meglevő zsidó lelkiismereti szikra, kíméletlen, de végeredményben jóakarátú igazságaim világosságánál meggyúl, lángralobban, elhamvassza a benne levő salakot, nem ellenséges, hanem mindenkiben baráti érzületet fakaszt — az igazság iránt.

Könyvem terjesztése folyamán a következő további bírálatok hangzottak el.

9. Egy nagy felvidéki város neológ hitközségének nagytudású, nagybefolyású, a zsidóságért küzdő és sokat cselekvő elnöke így apostrofált.

„Ön a neológia zömét vallástalannak és zsidótalannak állítja be. Különösen a vezetőit viszi pellengérré. Vegye tudomásul, hogy én, aki nem kiméivé egészszégemet, anyagi javaimat, áldozatosan küzdök

zsidó testvéreim jogaiért meg igazságaiért, feltétlenül jobb és Istennek tetszőbb zsidónak érzem magam, annál a sok orthodox zsidónál, akik a conservatív vallási szertartásokat szigorúan betartják ugyan, de ezzel ki is merítik vallásbeli kötelességeiket. Sőt abba a tévhitbe esnek, hogy a szertartások pontos betartásával eleget is tettek zsidó kötelességeiknek. Ön, aki tárgyilagosnak mondja magát, értékelhet-e úgy, hogy az, aki a szertartásokat betartja, de zsidó testvéreivel szemben közönyös vagy legalább is passív, az jó zsidó, ellenben nem jó zsidó az, aki, bár az élete csupa küzdelem, önfeláldozás a zsidóságért, de a szertartások tekintetében liberális?”

VÁLASZOM.

Van a conservatív zsidóságban egy réteg, amelyre ez a bíráló talál. Viszont van a haladó zsidóságban egy érdekes réteg, amelyhez a bíráló is tartozik. Eme rétegből kerültek ki a zsidóság minden pártáryalatának világi vezetői. Ezek a vezetők, bár vallásbeli magaviseletük nem tradicionális, ami természetes, mert hiszen nem nevelték őket ősi szellemben, de nagyhatású zsidó közérdekű munkát végeznek, aminek erkölcsi értéke annál nagyobb, mert ez a munka ma sok áldozattal jár.

Eme szembeállított két réteg mindegyikének meg vannak a maga hátrányos és előnyös tulajdonságai, amelyek mindkettőnél helyzeti adottságok következményei. Nincs gyakorlati értéke annak a kutatásnak, hogy a kettő közül melyik a kevésbé hibás, vagy mondjuk melyik a jobb zsidó. Bizonyos az, hogy a tanulást legalább a jövőre nézve kell levonni és a fiatal zsidó generációt mindkét rétegnél vissza kell vezetni a zsidósághoz, a közösségi érzéshez és a viszonyok parancsolta nevelési irányba.

10. A zsidóságára és magyarságára büszke és öntudatos neológ zsidó, felháborodva tiltakozik mun-

kám ellen, amelyben a neológokra oly sok bűnt halmozok.

Ezek a bűnök okozták állítólag, ahogyan könyvem címében is kifejezésre juttatom, a mai irányzatot. Igazságos-e — kérdi, — különösen zsidó részről, csupa váddal illetni egy jelentékeny zsidó réteget és ugyanakkor nem említeni e réteg érdemeit a magyar haza körül, azokat az érdemeiket, amelyekről széles keresztény körökben is tudnak? Minden igazságos embernek, de különösen zsidónak erkölcsi kötelessége, akkor, midőn okozati összefüggésbe hozza a zsidóság egy rétegének vétkeit a zsidóságot ért megrendszabályozásai, hangsúlyozni e réteg érdemeit is a megrendszabályozóval szemben. Igaz ugyan, hogy az érdemek felsorolásának alig van hatása, mert eddig egyoldalúan és elfogultan csupán az érdemeket hangoztatták, mégis, teljesen hallgatni róluk még sem való. Ha már a nyilvánosság előtt szól a zsidó, a zsidó bűnökről, aminek jogossága magában véve is vitatható, úgy legalább ne hallgassa el az erényeket, mert különben az elfogult és tájékozatlan olvasók hajlandók azt hinni, hogy a zsidóságnak ez a rétege, a zsidó bevallása szerint is, mindenesetre érdemnélküli bűnös.

VÁLASZOM.

Már az előszóban érintettem ezt a kérdést. Abban kifejtettem, hogy védelmi munkámban alkalmazkodom ellenfeleink gondolatmenetéhez, mely szerint a zsidó érdemeket a magyar haza iránt bűnöknek tekintik, mert szerintük a zsidók a tevé-

kenységükkel, zsidó szellemiségükkel elzsidósították a magyarságot. Emellett, bár előszavamban nem említettem, könyvemet, ha nem is kizárólag, de mégis főképpen belmissiós munkának, zsidó olvasóknak, szeretetből korholó és nem dicsérő munkának szántam.

A tömeges felháborodást tapasztalva, készséggel revidiálom az álláspontomat és itt is leszögezem, amit mindenki tud, hogy a zsidóság egyeteméből főképpen a világi tudású neológ zsidóság adta a magyar hazának a nagykoncepciójú nagykereskedőket és nagyiparosokat, akik legalább is nagy mértékben segítettek megteremteni a magyar nagyvonalú közgazdaságot, megmagyarosítani Budapestet. Ugyancsak főképpen a magyar zsidó neológiából kerültek ki a világhírű magyar zsidó jogtudósok, orvosprofesszorok, matematikusok, filozófusok, történészek, nyelvészek, régészek, művészek, akik gyarapították a magyar tudományt, illetve művészetet, a magyar haza dicsőségére.

Igazságot szolgáltatva a magyar zsidó neológiának, kifejezést adok az egész magyar zsidóság érzelmeinek, midőn leszögezem, hogy mi magyar zsidók mindnyájan, mindenkor és most is változatlan hűséget érzünk a magyar haza iránt. Mi a múltba és jövőbe bizalommal és reménységgel tekintünk.